

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

577 fj. 4. p
bet. med. m. 8

Fra det gamle Gilleleje

1946

Redigeret af H. C. Terslin

Fot.: H. C. Terslin

Gilleleje Museums Aarbog XIV

INDHOLDSFORTEGNELSE

Ved Gilleleje Nordvestmole. Foto Terslin	Omslaget
Hovedgaden 1901. Foto L. Schow	Side 2
Havnevej 1909. Foto Terslin	4
Cand. mag. <i>Otto Jensen</i> : Fyrinspektør Chr. Faber og Nakkehoved	5
Forfatteren <i>Anders W. Holm</i> : Ved Fyrmester Chr. Fa- bers Grav (Digt 1924).....	19
Folkemindesamleren <i>Arnold Olsen</i> : Nordsjællansk Folke- tro	20
Forfatteren <i>Kaj Nielsen</i> : Blegmændene i Sørup. (Med 3 Billeder af M. Flint-Petersen)	23
Gilleleje-Huse. Foto Terslin	28
<i>H. C. Terslin</i> : Gilleleje-Egnens Fugle.....	29
Kommunelærer <i>C. Asschenfeldt Frederiksen</i> : Jødeforføl- gelserne og Gilleleje. (Med Billede af Læge H. Vil- strup	37
Redaktør <i>Niels Friis</i> : Redaktør Carl Behrens	55
Provst <i>Emil Steenvinkel</i> : Maler Arnold Olsen in memo- riam. (Med Billede).....	59
Forfatteren <i>Anders W. Holm</i> : Carl Behrens og Gilleleje. (Med Billede)	65
<i>H. C. Terslin</i> : Tyskerne paa Hedsbjerg.....	72
Paa Sildefiskeri i 1872	73
Toldmedhjælper Jul. Jensens Hus i Gilleleje. Foto O. Hardt	76
Museumsbestyrer, Dr. phil. <i>Magnus Degerbøl</i> : Dyreknogler fra Borggraven ved Søborg Slot. (Med 8 Billeder)	77
Annoncer	93
Gilleleje Museum og Tyskerne	Omslagets Side 3

FRA DET GAMLE GILLELEJE

1946

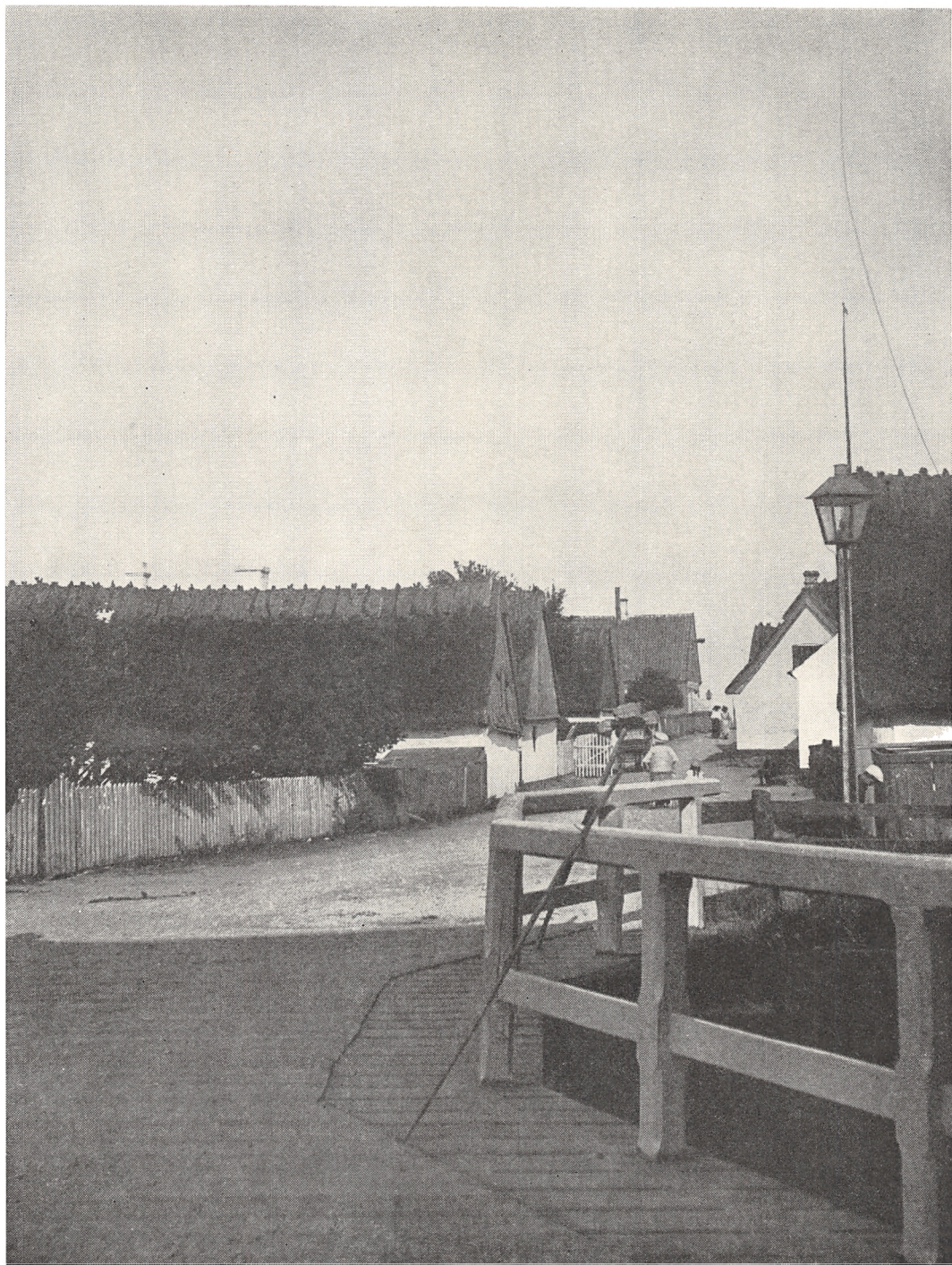

Gilleleje Hovedgade i Øst. 1901.

Fra det gamle Gilleleje 1946

Aarbog XIV
redigeret af H. C. Terslin

Gilleleje Museums Forlag
1946

Gilleleje Havnevej 1909. Foto Terslin.

CAND. MAG. OTTO JENSEN

FYRINSPEKTØR CHR. FABER OG NAKKEHOVED

Gillelejobogen bragte i Fjor saa udførlige Meddelelser om Nakkehoved Fyrs mest kendte Bestyrer, at den af undertegnede planlagte Artikel i Anledning af 100-Aaret for hans Død i 1845 er blevet overflødig. I det følgende skal der derfor kun fremdrages forskelligt, som maa antages at være mindre kendt af Offentligheden.

I.

EN KABINETSORDRE

Faber var fra det frodige, smilende Sydfyen; hans Fader havde været Skytte paa Herregaarden Hvedholm og blev Skovrider paa Godset Henneslund. Sønnen blev ligesom de ældre Brødre holdt til Bogen, ogsaa efter Faderens Død, og blev 1794 Student, studerede et Aar Teologi i København, men gennemførte ikke Studiet, formodentlig fordi han giftede sig; i 1797 var han, 22 Aar gammel, værdig Fader og Lærer i Landsbyen Tranderup paa Ærø. Familien forøgedes hurtigt, og han fik et noget bedre Embede som Kordegn i Marstal. Han traadte ind i Væbningen („Hjemmeværnet“), blev Officer, avancerede til „Borgerkaptajn“ og organiserede under Krigen 1807—1814 med England Øens Kystmilits. Resultatet blev en Kabinetsordre fra Kongen, saalydende:

Til Belønning for den Fortieneste Borgercaptajn Faber paa Ærøe, har af denne Øes Kystmilices Organisation,

skal han udnævnes til den vacante Controlleurpost i Ærreskiøbing.

Hovedquarteret Kiøbenhavn d. 15de Novbr. 1809.

Frederik R.

Til vort Generaltoldkammer.

Saa var det sket! Kordeggen blev Toldkontrolør; senere fulgte den Titel, der fulgte ham Livet igennem, Krigsraad.

II.

EN ANSØGNING TIL „LANDSFADEREN“

Paa Rigsarkivet findes nedenstaaende Ansøgning fra Faber:

For 9 Aar siden blev jeg allernaadigst udnævnt til Toldcontrolleur i Ærreskiøbing. Saa stoer som hjertelig derover var min Glæde og Taknemmelighed; thi var vel dette Levebrød kuns lidet' saa var dets Erholdelse et destostørre Beviis paa Landsfaderens Naade, og skjønnere Udsigt til Forfremmelse kunde jo ikke ønskes. De henrundne Aar ere nu saa mange, at jeg uden at være ubeskeden tør allerunderdanigst vove at bede om bedre Kaar, og, at disse trænge til Forbedring bekræftes ved blot at nævne mit lille Levebrød og mine 8 Børn, som i bemeldte Tidsrum mistede deres Moder og voxte op til med hvert Aar stigende Fornødenheder.

Allernaadigste Konge! At forfremmes til Toldinspecteur i Weyle vilde lette mine Kaar som Embedsmand og mine Bekymringer som Fader.

Samtidig sendte han følgende Skrivelse („Supplik“) til Toldkammeret:

Iblandt de mange, som ved hver Vacance vistnok bønfalder det kongl. høje Generaltoldkammer og Commerce-

collegio vover jeg underdanigst at blande mig. Fjern er mit Haab om Bønhørelse; thi min senere Virkekreds lod mig ingen Lejlighed til Udmærkelse, saa jeg immer maae for flere af hiine staae tilbage i Fortjeneste. Dog — saaledes tænkte jeg stedse, ladende Beskedenhed undertvinge Ønskets Yttring om Forflyttelse og saae ei sjelden med vaade Øine Leilighed dertil hensvinde. I denne Stilling ere 9 Aar forløbne uden anden Forandring end min Børnefloks Formerelse til 8, — disses Fremvæxt til mine Evne meer og meer overstigende Fornødenheder — og endelig: det sørgelige Tab af disse 8tes retskafne Moder. Vilde det kongl. høie Collegio værdige min Forfatning et naadigt Blik?! O — da torde jeg fra denne Synspunct see mit fjerne Haab vorde tydeligere; thi i Henseende til Kaars behøvende Forbedring vil mine naadige Foresatte vist finde mig blandt de søgende første. Høigunstige Herrer! Forund mig da naadigst Weile Toldinspectorat med et par — mit Bedste talende — Linier til Majestæten for underdanigst indlagte Ansøgnings Bønhørelse, — og — jeg er hjulpen.

Ærrøeskjøbing, d. 19de Sept. 1818.

Underdanigst

Christ. Faber.

Sproget i Suppliken er unægtelig noget knudret. Fabers officielle Skrivelser senere hen i Livet var ligeledes præget af Bestræbelser for at udtrykke sig stilfuldt — og Trangen til et større Embede har sikkerlig været stor. Imidlertid gik det ganske anderledes. Aaret efter blev han afskediget paa Grund af „overbevist Efterladenhed“, som han udtrykker sig i en senere Ansøgning. Der var bag hans Ryg sket Besvigelser paa hans Toldsted, selvom der ikke kunde falde nogen Skygge paa hans personlige Hæderlighed. I en anbefaling i Anled-

ning af en Ansøgning skriver en Grev Ahlefeld-Laurvig i Odense, at han „kender nøje Manden, og for hans Ret-skaffenhed tør jeg allerunderdanigst indestaa. Hans For-seelse hidrører bestemt ej af Uredelighed, med vel af Godmodighed“.

III.

PAA NAKKEHOVED I 1838

Paa Foranledning af Amtmand Knuth afgav Chr. Fa-ber i Vinteren 1838 en Beskrivelse af de lokale Forhold ved Fyrene ved hans Ankomst og om de Forbedringer, han i Tidens Løb havde udført, og som havde gjort Stedet kendt. Beskrivelsen findes i Fyrjournalen som Nr. 5/1838.

A.

Etablissementernes locale Tilstand ved min Ankomst til Fyrene.

Naar undtages nogle forkruplede Hassel- og Tjørnebuske langs Strandbakken mod Nord, som Egennyttens havde sparet, fordi det ei lønnede Umagen at oprykke ogsaa disse Skovlevninger til Brændsel, saa fandtes paa Fyrenes Omgivelse hverken Hauge eller Træer, Ribs eller Stikkelsbærbuske eller noget deslige. Det hele Locale var et trist og sørgeligt Øde, hvori Fyrtaarnene snarere tog sig ud som Fangetaarne til Qval for Menne-sker end som Fyrtaarne til Held for Sømænd. Til Indgangen i Inspecteurboeligen ved det østre Taarn snoede sig en smal Fodsti imellem Glas- og Kulstumper og Kalk- og Muursteensbrokker, som overalt paa den hele Bakke ud for Vinduerne ragede frem blandt Nelder, Tidsler og andet Bakkens vildtvoxende Skrup. Selve den nøgne Fyrmark var udfilet ved stedbarnlig Behandling, og intet Hegn var om Jordlodderne, der iøvrigt lidende

bare Præget af fordærvelig Sandflugt. Dette var kortelig Etablisementets locale Tilstand ved min Ankomst til Fyrene den 21. October 1824. Og tillader jeg mig da nu ogsaa til højstbemeldte Befalings videre Efterkommelse underdanigst at anføre.

B.

de Arbejder, jeg successive har udført til den locale Tilstands Forbedring.

Et Stykke af Bakken ud for Vinduerne i Inspecteur-boeligen planerede jeg til en jevn Flade; en Mængde Leer maatte bortskaffes og en Deel god Jord paa-kjøres, hvori et Blomsteranlæg anbragtes. Den øvrige Deel af Bakken blev givet flere Afdelinger med steensatte Terrasser, samt gjennemskaarne i flere Retninger med Gange, der havde steensatte Sider, og ellers overalt forsynet med Træ- og Buskbeplantning, hvori er anbragt et Lystbatterie paa 9 Stk. Kanoner, samt en Forhøining med Gitterværk, Bænke og Bord, i hvis Midte den reglementerede Flagstang er anbragt, og imod Søen, under Bakkens Kam, er en Grotte indrettet. Sonden for Boeligen er anlagt en Frugt- og Kjøkkenhauge, der er forsynet med ca. 100 Stk. Frugttræer og omgivet med et Læbælte af flere Rader vilde Træer og Buske. Ved et lidet Lystanlæg af Løv- og Naaletræer i Midten er Haugen deelt i 2de Dele til Overflødighed af Asparges, Jordbær, Ærter, Kaal, Kjøkkenurter etc. etc. til Huusbrug, alt til ønskeligste Fuldkommenhed, (disse 4 Ord er overstreget; Selvros stinker), og er iøvrigt Haugen anlagt med Gange og Hjørnerne afskaarne til Lystpartier med Lysthuse af Blomster, Urter og Buske. Vesten for Frugt- og Kjøkkenhaugen er anlagt en Skovhauge af Løv- og Naaletræer. Denne er egentlig anlagt for at dække hiin mod Ve-

stens især skarpe og skadelige Vindstrøg, men er dog givet Gange og Partier til en Lystlund, og er i den Henseende en deri værende Tørvegrav blevet ryddet, udvidet og omdannet til et cirkelrundt og steensat Bassin, der med sine tæmmede Svaner og Vildgæs jo vistnok er til Fordeel for Haugen qua Lystlund, men som dog ogsaa formedlst sin rige Vandbeholdning er af væsentlig Nytte som Vandingssted og vil i ulykkelige Tilfælde især være gavnlig. I Enden af denne Hauge mod Sonden er fralukket en Fiirkant til en Biehaug, der er omgivet af et tæt, levende og lunefuldt Hegn af Hasselbuske og tæller fortiden 30 Stk. Biestader. Denne Hauge bliver om Foraaret formedelst sin lune Beskaffenhed tillige afbenyttet til tidlig Udsæd i frie Land af de Grønsager, der sidenhen i Foraaret udplantes i den større Hauge. Ligesom førstnævnt Hauge anlagdes paa en udyrkelig Leerbakke, saaledes anlagdes ogsaa de 3de sidstnævnte i et ligeledes udyrkeligt Jordsmon, som bestod af smaa Vandpytter og store Sandophøininger, men som nu ved Anlæggene allerede er i indbringende Tilstand. Thi ligesom Kjøkkenhaugen producerer de bedste Haugesager af Grønt og Jordfrugt, og Frugttræerne de skønneste Steen- og Kjernefrugter, Biehaugen den behageligste Honning — alt i største Overflødighed til Huusholdningen —, saaledes afgiver ogsaa Skovhaugen en stor mængde Birkeriis til Koste og en heel Deel Stivning til Gjærdsel, hiine til Huusbrug og disse til Markbrug. Terrainet, som alle 4re Hauger optage, bestaar af omtr. 2½ Tønde Land, dog maae jeg ei undlade underdanigst at bemærke, at hvad Frugttræerne angaa, da ere disse tilligemed 1000 Stk. vilde Træer ved d. k. G. og C. Collegii Begunstigelse mig gratis forundt, men alle de øvrige ere deels af mig selv opelskede, deels andetstedsfra anskaffede, ligesom Haugernes Anlægning og Træernes Plant-

ning har været for egen Regning. Til Hegn ved Haugerne langs Indkjørselen saavel som om en stor indtaget Baggaard mod V. er opført deels enkelte, deels dobbelte Steengjerder til en Længde af ca. 150 Favne og af hvilke de sidstnævnte ere forsynede med levende Plantning — alt ligeledes for egen Regning udført. Endelig har jeg endnu at omtale et senere Anlæg, men med Motto: „blot til Lyst“. Paa Skrænten af Bakken langs Stranden er navnlig, igjennem hiine forkruplede Hassel- og Tjørnebuske anlagt og udgravet en Vei, der fører til Enden af Fyrmarken, hvor en Kjæmpehøi er udgravet og derved en af Oldtidens Liigkister af sammensatte Steene bragt til Skue. Formedelst den skønne Udsigt fra denne Høi er tillige et Lystpartie indrettet paa samme. Til næste Foraar — om jeg lever — sættes dette Anlæg ved Veiens Forlængelse imod Fyrene i Forbindelse med fornævnte Hauger ved disse, og hvorved min strax i Begyndelsen lagte Anlægsplan er udført og fuldendt, — noget jeg ei havde ventet at opleve at see færdig. Markarbejdet er ingenlunde forsømt, Jordlodderne ere indhegnede, Sandflugten er dæmpet og Jorderne forbedret ved Compost, Mærglen og methodisk Behandling; men med lette og sandige Jorders Forbedring vil hver Landmand kuns seent blive færdig.

Faber havde tegnet et Kort over Anlægene, for, som han skriver, at erstatte noget af Beskrivelsens Mangel paa Tydelighed. Hans Arbejde blev paaskønnet fra Det kongelige Landhusholdnings Selskabs Side, som hædrede ham med et Sølvbæger, og et Par Aar før sin Død udnævntes han til Ridder af Danebrog — paa hin Tid en sjælden Udmærkelse til en Embedsmand i de lavere Rangklasser.

For den, der blot for en Snes Aar siden var fortrolig med Fyrhaven, er ovenstaaende Beskrivelse fuldt ud til-

strækkelig. Alt stod endnu som dengang: Blomsterhaven øst for Boligen, Frugt- og Urtehaven med en pragtfuld Kastanie som Midtpunkt, Bihaven og det brede Skovbælte, den runde Dam, hvor der ganske vist ikke længer var Svaner og Vildgæs, Stendigerne o. s. v. De smaa Kanoner er forsvundet; ufarlige var de ikke, naar der „salutedes“ med dem; Fabers Søn, Fyrmester A. Faber, fik sit ene Ben slemt beskadiget ved en saadan Lejlighed. En af Kanonerne fandtes for nogle Aar siden paa Hulerød Badehotel.

De følgende Fyrmestre, Schultz, Eir og Beldring (saa længe sidstnævnte havde Dispositionsret over Haven), skønnede paa Chr. Fabers Værk og vedligeholdte Haven og Anlægene paa bedste Maade. Nu er det hele erhvervet af Søborg-Gilleleje Kommune.

IV.

Da Chr. Faber i Foraaret 1837 arbejdede med Beplantning af Terrænet yderst mod Øst, stødte han paa en Stenkiste. Forskellige Grunde, muligvis Foraarsarbejdet i Markerne, bevirkede, at Arbejdet hermed blev afbrudt, og han har sandsynligvis ment, at naar den Grav i saa mange Tusinde Aar ikke havde været aabnet, saa kunde det ogsaa vente lidt endnu.

Imidlertid var hans Fund rygtedes. Der var netop i disse Aar vakt en stærk Interesse for vore Oldtidsminder. I 1836 havde Arkæologen C. J. Thomsen udsendt sin skelsættende Bog, der sondrede mellem Stenalder, Broncealder og Jernalder, medens man tidligere mere ubestemt havde talt om den fjærne Hedenold. Man begyndte at udgive „Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie“, og paa et Møde i „Det kongelige Oldskriftsselskab“ d. 29. April 1837 blev der givet Med-

delelse om nye Gravfund. Borgmesteren i Helsingør, Etatsraad Steinfeldt, var just blevet optaget som Medlem af Selskabet, og han har sikkert fundet Lejlighed til at omtale Fabers Fund.

Datiden var ikke saa forjaget, som man nu er. Først en Maaned efter stod der i „Berlingske Tidende“ et Referat fra Mødet, og samtidig udsendte C. J. Thomsen til Medlemmerne af Kommissionen for Oldsagers Opbevaring en Skrivelse, hvori det bl. a. hed: Jeg har erfaret, at man har aabnet en Gravhøj, som ligger i Fyrinspektørens Have ved Nakkehoved Fyret. Man skal i den i en stensat Gravkiste have fundet et fuldstændigt Skelet, og jeg vilde ønske, at der maa tillige være fundet en eller anden Oldsag ved det, som og er at formode . . .

Faa Dage efter, d. 8. Juni, indsendte Faber en Beretning til C. J. Thomsen. Den lyder i sin fulde Udstrækning saaledes: I Anledning af Deres velbyrdigheds ærede Skrivelse af 30. f. M. betreffende den fundne Stenkiste heri Fyrmarken, meddeles ærbødigt, at Skelettet uheldigvis er lederet førend Dækstenen blev aldeles aftaget. Da Overlaget, nemlig, var bortskaffet, blev Kisten en Tidlang saaledes henstaaende urørt, og imidlertid havde en Ræv listet sig igjennem et lidet Hul under Dækstenen ned i Kisten og der opslaaet sin Bopæl; i denne bekom den engang et uventet Besøg af et Par af mine smaa Støvere, som saaledes støvede om med den nede i Kisten, at der vendtes op og ned paa Skatten i Kassen. De saaledes forstyrrede Dele af Skelettet har jeg, ved Dækstens Borttagelse, bevaret og henlagt indtil videre — de øvrige Dele ligge urørte — men i hvilken Fuldkommenhed veed jeg ikke, thi de dækkes af Muld. Det var aftalt med Hr. Pastor Lyngbye, at han en Dag vilde indfinde sig hos mig til Kistens nøjere Videnskabelige Undersøgelse; men — den Dag kom aldrig!!! Han døde! Det maa nu miggjerne

beroe med den videre Undersøgelse, indtil Hændelsen fører en Antiquar her til Egnen. Men da Luften og Vejrliget nu har faaet Indpas i Kisten, saa var det ønskeligt, om en slig Herre jo før jo hellere fremstillede sig, og vilde eller kunde Deres Velbyrdighed maaske foranledige saadant (Kysten bereises ofte til Forlystelse af lærde og læge Herrer — Udsigten er især interessant) da skal jeg med største Fornøielse ofre Skelettet til Videnskaben. Men — er end Kisten ei just fra Hedenoldens første Periode, saa er den vistnok eiheller fra dens sidste; og følgende tør man neppe gjøre sig Haab om, at den gjemmer Oldsager — kun med Hensyn til Menneskeracen kan mulig Ulejligheden lønne sig noget. Skulde imidlertid ingen indtræffe til Kistens nøiere Undersøgelse i Løbet af *denne Maaned*, saa anser jeg det for rigtigst at optage Skelettets øvrige Dele, men hvilke jeg da jo vistnok skal paa bedste Maade bevare til Undersøgelse af Kyndige.

Med sand Høiagtelse tegner jeg mig

Deres Velbyrdigheds ærbødigste

Faber.

Skrivelsen findes i Nationalmuseets Arkiv. Den omtalte Pastor Lyngbye i Søborg var ingen Dussinlandsbypræst. Forholdsvis ung havde han faaet udgivet et Pragtværk om Danmarks Alger*), og han sysselsatte sig stadig med naturvidenskabelige Studier; men om han ogsaa kunde have bestemt Skelettets Race eller bedømme anatomiske Forhold, maa staa hen. Fyrinspektøren havde øjensynlig ubegrænset Tillid til ham.

C. J. Thomsen har nok ment, at Krigsraadens Gravhunde under deres Kamp har anrettet saa megen Ravage, at yderligere Undersøgelser ikke vilde lønne sig; i alle Tilfælde findes der ingen Meddelelser om, at der har

*) „Tentamen hydrophytologiae Danicae“ (1819). Se Terslin: Hans Chr. Lyngbye (Fra d. gl. Gill. 1942, S. 6 fg.).

været fundet Oldsager; men Udgravningen kan heller ikke siges at være sket efter moderne, mere betryggende Metoder. Resterne af Skelettet laa, saa vidt vides, i mange Aar i Gangen ind til Fyrmesterlejligheden, og det var vistnok først Fyrmester Schultz, der lod dem fjerne.

Fundet af Graven inspirerede den nu glemte Digter F. J. Hansen til et længere romantisk Digt: „Vikings Grav“.

De redte ham Leje paa Nakkehoved Skrænt,
højt over alle Bølger, at det skulde være kendt.

Højt stod han i Stævnen, imens han havde Liv.
Højt skulde han ligge, da han var kold og stiv.

Han strakte sig i Døden rank som i Heltefærd:
Harnisket om hans Hofle, ved Siden hans Sværd.

Fire Stene til Vægge, Dækstenen til Loft,
en Bolig vel saa lun som af Planker ved Toft... osv.

Det var just ikke saadan, at man fandt Resterne.

V.

DE GAMLE FREMMEDBØGER

Blandt Arkivsagerne paa Fyret findes nogle „Gæstebøger“, smaa, medtagne Bøger i Stilebogsformat; de laa i sin Tid fremme i „Løvenørns Minde“ beregnet paa, at de besøgende kunde skrive deres Navne og de Tanker, som faldt dem i Sinde ved Besøget.

Det fremgaar af dem, at Gæster var Borgerskabet fra Helsingør, Adjunkter fra Hillerød, Teatrets Folk, som ferierede i Fredensborg, og i øvrigt Omegnens Befolkning. Man havde Madkurve med og fik Kaffe paa Kande hos Fyrinspektøren. Enkelte udenlandske Turister var der ogsaa.

Det fineste Besøg i Chr. Fabers Tid var Arveprinsen, Frederik Ferdinand med sin Caroline, som med Følge besøgte Nakkehoved den 6. Sept. 1840, efter at Ihro königl. Hoheit Prinzessin Iuliane en Maaned i Forvejen havde besøgt Stedet. Og lige under Ferdinands og Carolines og de øvrige fine Navne staar der i Gæstebogen en stor Familie Svendsen med Madam Svendsen fra Fredensborg som første Navn.

Mange kom igen Aar efter Aar. Mit Vers og mit Besøg fornyer jeg i Dag, og ønsker Held og Fred med dette gæstfri Tag, læses et Sted (21/8 1844). Velment og saare ubehjælpelig var den Poesi, der blomstrer i disse Bøger til Ære for Faber og i Beundring for Anlæggene, og et Vers som følgende af Balletmesteren August Bournonville er en af de faa Oaser (22/8 1843).

Jeg saa i Norge Ringerige,
Fra Ischia Neapels Strand,
og fandt, o Skønhed, først din Lige
i Dag her i mit Fædreland.

Og Digteren F. J. Hansen improviserede paa Melodien „Længe var Nordens . . .“ en rask Drikkevisе (11/8 1844).

Hør, hvor det bruser, se, hvor det bølger,
her hvor det tindrer i Aftnens Glød,
her hvor sit Hoved Solguden dølger
kærligt i Thetis's ventende Skød.

Her hvor med Snilde Faber den brave
skabte den øde, taagede Kyst
om til en yndig, smilende Have,
om til et Hjem for Menneskets Lyst,

Her skal et ægte, skummende Bæger
tolke vor Tak af Hjärternes Grund!
Han, der saa gæstmildt Brødrene qvæger,
Himlen ham qvæge til sildigste Stund.

Men det er Undtagelserne, bogstaveligt talt. Resten har næppe nok Kuriositetens Interesse.

VI.

HVOR HVILER CHR. FABER?

Et unødvendigt Spørgsmaal, skulde man tro: enhver, der har besøgt Nakkehoved, kender hans Grav i Højen derude med Carl Plougs skønne Ord. Og da Gilleleje Borgerforening i 1924 holdt en lille Mindehøjtidelighed ved Graven i Anledning af 100 Aarsdagen for hans Overtagelse af sit Embede, deltog to gamle Mænd, fhv. Fisker Carl Jørgensen og fhv. Gdr. Anders Petersen, som begge erklærede, at de som Børn havde overværet Begravelsen. En Tradition vil ydermere vide, at Kongen, Christian VIII, personlig gav Tilladelse til, at han begravedes her, og hans Efterslægt holdt Stedet i Ære.

Det vilde nu ogsaa være rart, om man havde blot eet skriftligt Vidnesbyrd herom. Men et saadant har ikke været at opdrive. Det paalideligste Vidne vilde Kirkebogen være. En paa hin Tid saa usædvanlig Begivenhed som en Jordfæstelse uden for en Kirkegaard, navnlig under den daværende Sjællands Biskop, J. P. Mynster, kunde ikke undgaa at sætte sig Spor i Kirkebogens Fortegnelse over Begravelsen ved en „Anmærkning“ om, at Begravelsen ikke var sket paa Søborg Kirkegaard. Men i Kirkebogen findes Begravelsen optegnet som alle andres, og det maa anses for utænkeligt, at Præsten skulde have glemt en saadan Tilføjelse. Jordfæstelsen er efter alt at dømme sket paa ganske normal Maade paa Søborg Kirkegaard; at Kisten senere skulde være opgravet og flyttet, er der heller ikke nogen Antydning af. I samme Retning gaar en Meddelelse, som Provst Steenvinkel har givet mig. Da Provsten tiltraadte sit Embede, gennemgik han sammen med den gamle Graver Rasmus Larsen de forskellige Gravsteder paa Søborg Kirkegaard, og Graveren paaviste da det Sted, hvor Faber blev begravet „ret

ud for det gamle Vaabenus“. En Forveksling med hans Søn og Efterfølger som Fyrinspektør, A. Faber, er ikke mulig, idet denne hviler i Solbjerg Kirkegaard paa Frederiksberg. Vidnesbyrd staar saaledes mod Vidnesbyrd. Et Nævningeting vilde dog sikkert tilkende Kæmpehøjen ved Nakkehoved Retten til at være Fabers Grav.

*

Ved Fyrmester Kr. Fabers Grav

(Fremsagt ved Gilleleje Borgerforenings Mindefest
paa 100 Aars Dagen for hans Overtagelse af
Fyrmesterembedet den 25. Oktober 1924.)

★

*Hvor før der kun var det gølge Sand
og Storme føg af det salte Vand,
der tog en Mand imod Kampens Kaar
og vandt sin Sejr gennem hundred Aar.*

*Fra Nakkehoved til Udsholt Strand
staar Træer Vagt for et frugtbart Land,
mens den, der plantede, selv blev Støv,
skal Træet grønnes og bære Løv.*

*Naturens Lov er den strenge Bog,
hvis Viden sjældent gør rig, men klog;
i den nedskrev han med sikker Skrift
Beretningen om sit Livs Bedrift.*

*Det Træ, som plantes med varsom Haand,
vil gro og værnes i samme Aand,
thi det, vi gør for den næste Slægt,
tog Mindet selv i sin Varetægt.*

*Hvil, Kristian Faber, i Mindets Skær
ved dine hundredaarige Træer.
Den bindes ikke af Livets Baand,
hvis Gerning lever paa egen Haand.*

Anders W. Holm

ARNOLD OLSEN (†)

NORDSJÆLLANDSK FOLKETRO

1) Det spøgede ved Vokstrupgaard. Paa Vejen, der fører mod Søborg Sø, saa sene Nattevandrere en Kælling sidde og spinde, og den, der tiltalte hende, blev syg. En Pige, der var hjemmehørende i Blidstrup, men tjente i Saltrup, kom en Aften gaaende hjemmefra og saa Kællingen sidde og spinde midt paa Vejen; hun slog efter hende med en Kæp. Men kort efter blev hun syg og maatte søge Læge Klingenberg i Esbønderup, som paa lagde hende aldrig at tiltale den Slags mere.

2) Tredje Torsdag i Thor (∴ *Marts*)
bær Tranen Lys til Sjællands Jord.

3) I Nederste Kobbøl i nordlige Del af Gribskov laa for et Par Menneskealdre siden et Hus, som kaldtes Sobækkehuset. Gamle Sidse Huseby fortalte, at en Mand, Per Sipperup i Sobækkehus, var meget rig. Det var gaet til paa den Maade, at hans Kone en Dag samlede Brænde i Skoven og saa nogle forkullede Grene, som hun tog hjem i sit Forklæde. Da hun hjemme løste Forklædet, var Kvistene blevet til Guldpenge.

4) I Grønnekilde ved Hvidkilde Mose nær Maarum i Gribskov har Munkene fra Esrum Kloster døbt Omegnens Børn. Og man hentede Vand herfra til Lægedom mod Sygdom.

5) I Sippekilde, ogsaa kaldet Gamlevangskilde i Sipperupvang i Gribskops nordlige Del har Folk fra Saltrup, Boserup og Esbønderup hentet Vand i Sygdomstilfælde.

6) Magdalenekildens Vand ved Nødebo Kirke var særlig hellig og helsebringende. Man lagde Mønter i Fattig-

blokken, der stod ved Siden af. Gamle Skolelærer Pabst i Nødebo, der tømte Blokken ved Juletid, klagede dog over, at der mest var Tinknapper og andet Ragelse i den.

7) Vandet i Krogerup Kilde, ogsaa kaldet Sandportekilde, ved Kroge Bakker blev brugt af Folkene i det nærliggende Færgested Sølyst ved Esum Sø. I det forlængst nedrevne Fiskebrohus ved Mølleaaen boede Karen Fiskebro, som helbredte Folk for Skæver (Engelsk Syge) med Vand fra Kilden. Børn blev smurt omkring Navlen med 7 Slags Olie 2 Torsdage efter Nymaane og badet med Kildevandet.

8) I Nordkilde Nord for Græsted hentede man Vand til Barnedaab i Græsted Kirke. Og til Kroen, naar der skulde laves ekstra god Kaffe. Især ved Paasketid hentede man Vand til Lægedom mod forskellige Sygdomme.

9) Til Esum Kloster hørte Byen Krækedal ved Gaardstedmosen i Krogsdalsvang i Gribskov. Den blev ødelagt af Svenskerne 1650; endnu ses Stensætninger, som er Levninger af Huse. Nær ved ligger Klamrehøj, paa hvis Skraaning findes Klamrehøj Kilde, som var hellig. En stor Sten i Nærheden hed Fontstenen, fordi Esbønderup Kirkes Døbefont blev hugget af den. Resten af den blev sprængt for mange Aar siden af en Stenhugger, Peter Bakkebjerg i Esbønderup Skovhuse, og anvendt til Grundsten.

10) Peter Andersen i Bregnerød (f. ca. 1820) har fortalt, at hans Fader, der kørte Tørv til København, oplevede Spøgeri i den gamle Farum Kro. En Nat hørte de en Støj fra Rejsestalden, som om Murene var ved at vælte. Men da de kom ud, var der stille. En anden Aften, de gik inde i Stalden, var det, som en usynlig Kraft skubbede dem ud.

11) Jens Jensen, f. i Annisse ca. 1899, fortæller, at en Mand i Annisse, Jacob Søren, havde en stor Vorte i Nak-

ken. Den indeholdt en Dyreham, som han kunde krybe i og omskabe sig til et Dyr (Hare).

12) Fru J. Jensen, Alme Orne, fortæller, at Køerne paa en Gaard i Alme fik varmt Øl Julemorgen for at yde mere Mælk i det kommende Aar.

13) En klog Kone i Helsingør kurerede mod Skæver ved at læse over Sygdommen og slaa Ild med to Flintestene.

14) Tosse-Birte i Esbønderup Skovhuse kurerede Køerne mod Smørhekseri ved at gnide dem med et Pulver. — Blandt „kloge Folk“ nævner Arnold Olsen foruden Tosse-Birte: Anders Rud i Esbønderup Skovhuse, Jørgen Knok i Boserup, Fuglerikke i Søborg, Martin Hvid paa Græsted Overdrev og Birte Alme i Vokstrup.

15) I Sundet mellem Kronborg og Dronningmølle har der været en Egeskov, og der gik en Allé langs Kysten, som en gammel Hornbækfisker har set Rester af (Inger Nielsen, Hornbæk).

16) Gaardejer Niels Olsen i Essedal siger, at Glarborg var den første Borg, der fik Vinduer af Glas, deraf fik den sit Navn.

17) L. P. Nielsen i Huseby fortæller, at Dronning Margrete*) forbød Bønderne i Kagerup og Trustrup at fiske i Gribsø. Og da de ikke overholdt Forbudet, lod hun en Vinter køre en Masse Grene og Tjørn ud paa Isen; da det blev Foraar, sank de til Bunds, og saa kunde Bønderne ikke længer fiske med Garn.

18) Ved Hvilebakkegaard i Dragstrup laa ved en Kæmpehøj en Sten med Runer og Billedet af et Mandehoved. Da der for 50 Aar siden blev bygget en ny Staldlænge, benyttedes Stenen i Grunden.

*) Hun var knyttet til Egnen, idet hun blev født paa Søborg Slot; og der findes flere Sagn om hende.

BLEGMÆNDENE I SØRUP

AF

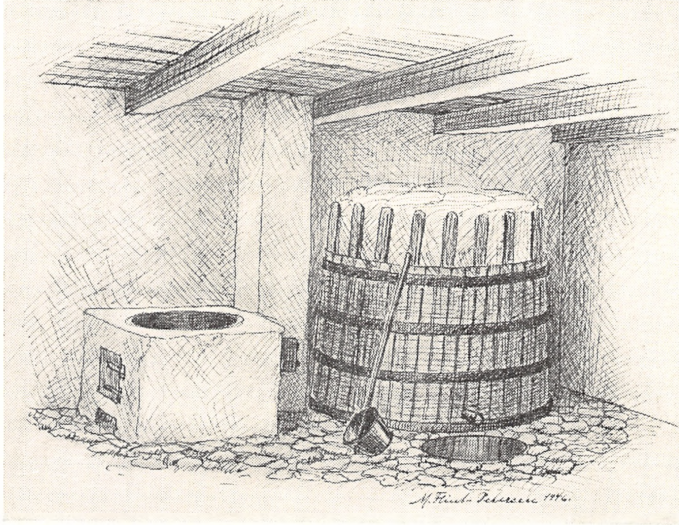
KAJ NIELSEN

TEGNINGER VED *MARIUS FLINT-PETERSEN*,
FREDENSBORG

I Slutningen af det nittende Aarhundrede var Sørup ved Esrum Sø den By i Nordsjælland, der havde de fleste Erhvervsvaskerier. 1890 fandtes der i denne lille idylliske Landsby Sydvest for Fredensborg — der dengang kun talte nogle faa Hundrede Indbyggere — ca. tyve Vaskerier, der blev drevet af de saakaldte Blegmænd. Det var Søen og de omgivende Skove, der havde skabt de naturlige Betingelser for dette Erhverv, idet man rensede Tøjet i Bøgelud og skyllede det i Søen. Sommer og Vinter, i al Slags Vejr, stod Blegmændenes Koner og Vaskepigerne ved Søen og arbejdede. Den nordsjællandske Maler *Hans Ole Brasen* har flere Gange benyttet dette Motiv, og det figurlige Billede „Vaskepladsen i Sørup“, som han malede i 1876, bragte ham Anerkendelse som en af Datidens dygtigste Kolorister.

Den moderne Teknik har forlængst gjort det af med denne primitive Vaskemetode, der i gamle Dage blev anvendt et Utal af Steder i Landet. Den sidste, der i Sørup vaskede paa denne Maade, *Børge Svendsen*, er fornylig død, men endnu lever flere af de Kvinder, som arbejdede for Blegmændene, bl. a. en af Brasens Modeler, den firsaarige Frk. *Else Nielsen* i Fredensborg, der har givet mig en væsentlig Del af Stoffet til denne Artikel. Mærkværdigvis er der aldrig nogen, der har skrevet om Vaskerierne i Sørup. En gammel Mand paa Eg-

nen, *Per Hansen*, opfordrede i sin Tid nu afdøde *Vilh. Østergaard*, der som bekendt boede i Sørup, til at skrive en Artikel om Blegmændene og deres Virksomhed, men *Vilh. Østergaard* efterkom desværre aldrig denne Opfordring. Det vil kulturhistorisk set være uforsvarligt at

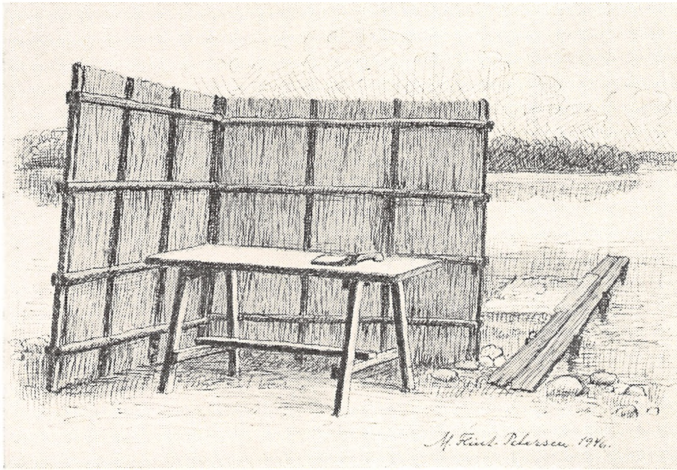

lade dette for det gamle Sørup karakteristiske Erhverv gaa i Glemme, og derfor fremkommer denne Artikel.

Det Tøj, der blev vasket i Sørup, blev fortrinsvis hentet i København og Helsingør. I velsituerede Kredse i Hovedstaden havde Blegmændene mange Kunder, fordi Sørupvaskerierne var kendt for deres propre Arbejde. Et Par Gange om Maaneden tog Blegmændene til Byen, hvor de afleverede Tøj og modtog det snavsede. Man kørte pr. Hest og Vogn, som Regel om Natten, og bedede da enten i Amsterdamkroen eller Rudersdal Kro, hvor det ofte gik livligt til. Man spillede Kort og drak Brænde-

vin, og naar man skulde bryde op, var Stemningen tit saa høj, at man morede sig med at køre Væddekørsel. Det skete da ogsaa flere Gange, at en Blegmand med Vogn og Hest og Tøj havnede i Grøften.

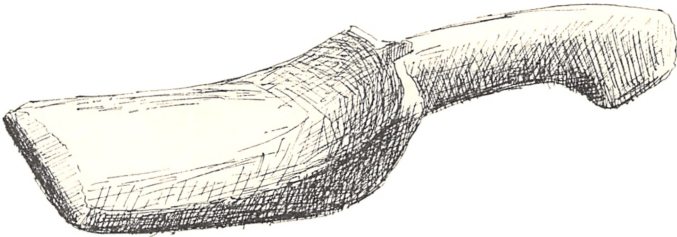
Naar Tøjet kom til Sørup, blev det lagt i Blød i koldt Vand. I en Gruokedel kogte man Lud af Bøgeaske fra

Fyret. Atten Spande Vand til to Spande Aske gav en kraftig og velegnet Lud, som i kogende Tilstand blev hældt over Tøjet, der var anbragt i det saakaldte Bøgekar (Bøjekar). Dette Kar, der var ca. to Meter i Diameter og een Meter i Højden, havde en Spuns, saa Luden efter at være sivet gennem Tøjet kunde løbe ned i en Tønde, der var gravet ned i Gulvet. Ved Hjælp af et Øsekar (Øseren eller Letbøtten) kom man atter Luden over i Gruokedlen, hvor den fik et Opkog. Saa blev den paany hældt over i Bøgekarret, og dette gentog sig et Utal af Gange. Denne Proces, der ofte fandt Sted hen paa Natten, blev kaldt „at bøge“ (bøje). Det Rum, i hvilket Grue-

kedel og Bøgekar fandtes, kaldte man „Bøgehytten“, og det laa gerne i en Udbygning til Blegmandens Ejendom.

Efterhaanden som Tøjet var færdigbehandlet i Bøgekarret, blev det paa Trillebør kørt ned til Vaskepladsen. Denne laa ved Søkanten, hvor en lav Bro gik ud i Vandet. Vaskebænken (Bankeskamlen) var anbragt bag en Vindskærm, der var lavet af Lægter beklædt med Tagrør eller Langhalm. Tøjet blev Stykke for Stykke lagt

M. Finck-Petersen 1946.

paa Skamlen, og ved Hjælp af en „Tæsker“ (Tærsker, Bankehaand), fremstillet af Bøgetræ, blev Luden banket ud. I stille Vejr kunde man i Fredensborg høre Lyden af Vaskekonernes rytmiske Slag mod Bankeskamlen. (Forfatteren *Beatus Dodt* skriver i sin Roman „Fredensborg eller Carl Hagens Ungdomserindringer“: „Nede fra Søen kunde vi høre Aareslagene af de hjemvendende Fiskerbaade og Vaskepigernes taktmæssige Banken. Ovre fra Nøddebo lød Aftenklokken, som blandede sine Toner med Bedeklokken fra Asminderød“). Hvis Tøjet var meget snavset, blev det ogsaa skrubbet med en Skurebørste, før det blev lagt ned i Søen. Her laa det gerne det meste af en Dag, saa blev det kørt hjem til Huset, hvor det blev lufttørret. Om Vinteren, naar Søen var is-

belagt, huggede man Hul i Isen for at kunne skylle Tøjet; Søvand skulde der til.

Det var et haardt Job at være Vaskepige i det gamle Sørup. Blegmanden havde den letteste Del af Arbejdet. At hente og bringe Tøjet kunde maaske nok være en haard Bestilling, men Turene til og fra Byen, hvor man gerne var flere i Følge, blev som sagt ofte forenet med det fornøjelige. Ellers var det Blegmændenes Arbejde at „bøge Tøjet“, hænge det til Tørre og tage det ned igen. Vaskepigernes Løn var omkring Aarhundredskiftet halvtreds Øre pr. Dag; tidligere fik de kun en Mark pr. Dag. For dette Beløb maatte de slide og slæbe udendørs fra tidlig Morgen til sen Aften i al Slags Vejr. Hvad de har døjet, har ikke været Smaating.

Ogsaa i Nødebo var der et Par Vaskerier, og mange Steder i Nordsjælland tog private Mennesker pr. Hest og Vogn til Søen for at skylle deres Vasketøj. Fra Søborg Præstegaard tog man f. Eks. til Sølyst ved Esum. Denne Tur var ofte for Præstegaardens Folk en fornøjelig Udflugt, idet man samtidig gæstede det lille Traktørsted, som stammede fra den Tid, da der ved Sølyst var Udskibningssted for Brænde, som via Esum-Kanalen blev transporteret til Dronningmølle. Men Sørup var, som omtalt, i højere Grad end nogen anden By, Vaskeriernes By, og naar Talen er om denne lille, smukke Landsby ved Esum Sø, bør man altid med Ære mindes de haardføre og flittige Sørupkvinder, der trodsede Vind og Vejr for at tjene det daglige Brød ved at holde det københavnske Borgerskabs Tøj rent.

Gamle Gillelejhuse. Foto H. C. Terslin.

H. C. TERSLIN:

GILLELEJE-EGNENS FUGLE

Nærværende Liste er Supplement til Listerne i „Fra det gamle Gilleleje“ 1941, 42 og 44.

Medarbejdere har været de tidligere nævnte. Hvor intet andet er bemærket, er Iagttagelserne fra Gilleleje og allernærmeste Omegn. Numrene henviser til foregaaende Listers Numre.

1. KRIKAND, *Anas crecca*. — Ses paa Træk hvert Aar (I. P.).

2. ATLING, *Anas qverquedula*. — Ses hver Sommer i Bedsmose (I. P.).

4. SPIDSAND, *Anas acuta*. 13. 9. 1942: 1 sk. i Gilleleje Mose (J. P.).

6. GRAVAND, *Tadorna tadorna*. — Set med Ællinger i de senere Aar (I. P.).

7. KNOPSVANE, *Cygnus olor*. 18. 3. 1945 Em.: 13 i Flok mod Kullen. 1. 6. Fm.: 16 i Række i Retn. SV—NO. Kan muligt have været *C. cygnus*.

Sept.: daglig 1 *Cygnus olor* i Havnen.

11. TAFFELAND, *Aythya ferina*. — Hver Sommer i Esrumsø (I. P.).

34. STORMFUGL, *Fulmarus glacialis*. — Midt i Okt. 1938: 1 lidt n. f. Gilleleje Flak Fyrskib, hvor der ogsaa blev set en *Sule* (H. A.).

38. RØRHØNE, *Gallinula chloropus*. — 25. 11. 1942: 1 fundet død. 17. Okt. 1945: 1 do i Hulerød.

48. STRANDSKADE, *Haematopus ostralegus*. — 6. 8.

1941 Kl. 20: flere Flokke (10—30 Stk.) p. Træk langs Stranden (P. P.).

— — — Enkelte ynglende Par hvert Aar (I. P.).

49. STORSPOVE, *Numenius arquata*. — 7. 4. 1942: 8 fløj V-Ø (J. P.).

52. STOR KOBBERSNEPPE, *Limosa aegocephala*. — 8. 8. 1941: 1 sammen med Ryler p. Træk v. Stranden (P. P.).

69. SKOVSNEPPE, *Scolopax rusticula*. — En Dag i Julen 1941: 7-8 p. Stranden; fløj derefter op i Plantagen paa Gilbjerg.

74. SVARTBAG, *Larus marinus*. — 21. 10. 1941: 1 jun. sk. v. Gilbjerg. Ring Nr. 33743 C Moskva (J. P.).

85. SØKONGE, *Mergus alle*. — 2. 1. 1943: 1 sk. i Farvandet v. Snekkersten.

88. HEJRE, *Ardea cinerea*. — 31. 3. 1942: 4 fløj S-N og 1 fløj V-Ø (J. P.). — 17. 3. 1943: 4 i Flok i Retn. V-Ø.

89. RØRDRUM, *Botaurus stellaris*. — 28. 9. 1945: 1 i Langesø Mose v. Søborg.

91. STORK, *Ciconia ciconia*. — 18. 4. 1941: 14 i Flok i Retn. V-Ø Kl. 15. — 33 i Flok Kl. 15,30.

93. SULE, *Sula bassana*. — Midt i Okt. 1938 saas en Dag 1 lidt N. f. Gilleleje Flak Fyrskib. — I samme Maa-
ned havde Jægere fra Frederiksværk en Dag set c. 30 i Flok i Kattegat ud for Isefjord (H. A.).

27. 10. 1941: efter flere Dages V-NV Storm blev 1 fundet afkræftet v. Gilleleje Strand; maatte dræbes.

2. 11.: 1 fløj Ø-V (P. P.).

1. 12. 1943: 1 jun. sk. v. Gilleleje Flak Fyrskib. Den var set fiske, idet den styrtede lodret ned i Vandet med sammenklappede Vinger for snart efter at komme som en Prop op igen. Den havde taget Fiskeaffald fra Fiskerbaaden. I denne Tid fiskes Sild og især Brislinger. Vindforholdene er rolige, saa Fuglen er næppe slaaet herind

af Storm, men har snarere fulgt Sildestimerne. (Skipper Poul Andersen).

94. FISKEØRN, *Pandion haliaëtus*. — 30. 3. 1942: 1 fløj V-Ø (J. P.).

96. HVEPSEVAAGE, *Pernis apivorus*. — 20. 9. 1945: 1 set (I. P.).

97. GLENTE, *Milvus milvus*. — 31. 5. 1943. — 1 Han sammen med 1 Hun fløj V-Ø (J. P.).

99. VINTERMUSEVAAGE, *Buteo lagopus*. — Vinteren 1942—43: 1 set flere Gange i Træer v. Kanalen, første Gang i Dec., sidste Gang 22. Febr.

23. 10. 1945: 2 sammen p. Træk v. Gilbjerg; fulgte Kysten (I. P.).

100. KONGEØRN, *Aquila chrysaëtus*. — Først i Nov. 1938: 1 set v. Gilleleje (H. A.). — 30. 12. 1941: 1 jun. fløj i Retn. V-Ø (J.P.). — 14. 1. 1942: 1 sen. fløj i Retn. V-Ø (J. P.). — 9. 2. 1942: 2 fløj i Retn. N-S (J.P.).

101. RØRHØG, *Circus aeruginosus*. — 20. 3. 1945: 1 set (I. P.).

102. BLAA KÆRHØG, *Circus cyaneus*. — Foraaret 1944: 1 Han (sen.) set (I. P.).

104. DUEHØG, *Astur gentilis*. — 17. 1. 1945: 1 set (I. P.).

112. NATUGLE, *Strix aluco*. — Egnens og Byens almindeligste Ugle. Ses i de sidste Aar hele Sommeren; yngler sikkert her.

113. MOSEUGLE, *Asio flammeus*. — Okt.—Dec. 1938: stort Besøg i nordligste Sjælland (H. A.).

1. 8. 1945: 1 sk. p. Mark v. Gilleleje (I. P.).

114. SKOV HORNUGLE, *Asio otus*. — Ses til Stadighed; yngler sikkert i Kystens Plantager (I. P.).

117. HULDUE, *Columba oenas*. — 24. 2. 1943: 2 i Gilbjerg Plantage. — 9. 3.: 5 smst. — o. 17. 3: en Del

smst. — 20. 3.: Flokke paa 20—30 Stk. p. Træk, set sammen med Ringduer.

118. RINGDUE, *Colymba palumbus*. — Vinteren 1942—43 saas Flokke paa indtil 11—12 Stk. fra o. Juletid; set æde Grønkaal i Haverne; flere fundet døde, vistnok af Kulde, saaledes 3 Stk. i Januar; 1 faldt død ned fra en flyvende Flok i Januar. Samme Vinter mange i Granplantagerne v. Smidstrup Strand. — 19. Jan. saas 1 forfulgt af 3 Skovskader i Gilleleje. — 25. Jan.: 1 Flok paa 28 Stk. aad Grønkaal i en Gartnerhave. — 20. Jan.—1. Febr.: Flokke paa 6—28 Stk. i Bellevueskov (Bøgetrær) og i Haver. — 9. Febr.: 3 smst. (Sidste Beretning denne Vinter). — Paa Træk set Ringduer første Gang 24. Marts—1. April daglig sammen med Hulduer. Flokkeene var paa flere Hundrede Stk.; trak langs Kysten V-Ø; i Dagene derefter saas ingen; o. 9. April atter flere Flokke paa o. 200 Stk. Ring- og Hulduer; ligeledes Træk 11.—13. Apr. — 9. Okt. 1943: 1 Flok i Smidstrup Granplantage. — 23. og 26. Nov.: 1 i en Plantage i Gilleleje. — Jan.—Febr. 1944: enkelte set, ogsaa i Smidstrup Plantage.

123. VENDEHALS, *Jynx torquilla*. — 21. 8. 1940: 1 fundet død.

128. SORTSPÆTTE, *Dryocopus martius*. — Nordsjæll. Venstreblad 10. 10. 1945: 1 i Kalvehave v. Maarum (Gribskov).

129. HÆRFUGL, *Upupa epops*. — Først i Nov. 1938: 1 med brækket Vinge, Helsing (H. A.). — 22. 4. 1943: 1 i Have i Gilleleje.

130. SKOVSKADE, *Garrulus glandarius*. — Vinteren 1942—43, 17. Nov.: 1 i Hulerød; d. 24.: 3—7; 1. Dec.: 1 + 10, 1 blev taget af en Hund; d. 6.: 17—18 i Granplantage i Smidstrup + 2 i Gilleleje; d. 8.: 2 + 7, 1 i Tjørn i Hulerød; d. 12.: 10—11, ikke i Flok, Smidstrup Plantage; d. 13. og 14.: 1 + 4 Stk. + 1 i Hulerød; d. 16.: 1 + 2;

d. 20.: 2; d. 29.: 4; d. 2.—3. Jan.:5—6 og 3—4 i Smidstrup; d. 6. og 7.: 1 + 3, 1 ved Fuglebræt i Hulerød; d. 10.: 5—6; d. 11.: 1 i Hulerød; d. 13.: 3; d. 17.: 1—5; d. 19.: 3, forfulgte en Ringdue; d. 25.—27.: 3—7; d. 28.: 1; d. 31.: 1; d. 7. Febr.: 1; d. 9.: 1; d. 17.: 1; d. 6. Marts: 1; d. 12. Apr.: 1.

Vinteren 1943—44: Fra sidst i Nov. til 15. Febr. daglig 2—3 i Bellevueskov (Bøgetræer); d. 27. Sept.: 3 Flokke paa ialt c. 50 Stk.; d. 16. Okt.: 5; d. 29.: 1; d. 9. Nov.: 1; d. 12. Dec.: 1.

Fra Vinteren 1944—45 ingen Efterretninger.

131. NØDDEKRIGE, *Nucifraga caryocatactes*. — 5. og 8. Sept. 1945: 1 set (I. P.).

136. SORTKRAGE, *Corvus corone corone*. — 6. 4. 1945: 1 sk. v. Nakkehoved Fyr (J. P.).

139. STOR TORSKADE, *Lanius excubitor*. — Ses enkelt- eller parvis i Nov. hvert Aar (I. P.). En Dag først i Dec. 1942: 1 i Tjørn med en *Fuglekonge* (uden Hoved) i Kloen. Set smst. 24. 2. 1943.

8. 2. 1945: 1 set i Have (I. P.).

141. SILKEHALE, *Bombycilla garrulus*. — Optræden Vinteren 1942—43: først i Nov., en Flok i Hyld, d. 17.: 3, d. 18.: 1 i Røn, d. 21.: 8 i Flok, d. 22.: flere i Søborg, d. 24.: flere aad Kødbær, d. 29.: 1 + 20 + 1 (Munke-
rup). 1. Dec.: c. 30 i Flok i Hulerød, aad Ahornfrugt, 10 i Gran i Gilleleje; d. 3.: 3., i Dec. daglig en Flok paa c. 40 i Præstens Have, d. 6.: 2 + 9 (i Røn), d. 7.: c. 40 i Flok, d. 8.: 20—30 i Gran og Slaaen, d. 9.: 38 i Flok + 1 aad Røn + 19, d. 13.: en Flok, d. 13.: 5 i Smidstrup, d. 15.: 2 + 5, d. 16.: 5, d. 17.: 15 i Flok + en stor Flok v. Skolen, d. 20.: 1 aad Røn + 4 do. + 4 i Munke-
rup, d. 24.: 3 i Munke-
rup + 20 i Flok i Røn i Alme, d. 25.: 1, d. 2. Jan.: 15 i Flok + 20 aad Birkefrugt, d. 3.: en lille Flok i Røn, Smidstrup, d. 4.: 10 i Flok, d. 5.: 6 paa en Mød-

ding i Hulerød, aad Brød og Køkkenaffald, d. 6.: 1 + 6 aad Røn + 24 i Flok i Fjellenstrup + 3 (i Gran), d. 9.: 1 Flok, d. 10.: 2 + 2 i Slaaen og Hvidtjørn + 2 + 1 Flok i Røn, d. 12.: 5 + 4 i Tjørn (Hulerød) + 4 forfulgt af 5—6 Solsorter, d. 14.: 1 i Røn + 3 + 5, d. 18.: 1, d. 19.: 10 + 25 + c. 50 i Flokke, d. 20.: 6 i Flok, d. 23.: 3 i Syren, d. 24.: en Flok i Smidstrup + 3 + 1, d. 25.: 7, d. 26.: 6 + 13 i Flokke, d. 27.: 4, d. 28.: 3 i Syren + 8 + 2 i Hulerød + 8, d. 30.: 3, 1. Febr.: 3 + 7, d. 3.: 4, d. 9.: 2, d. 16.: 1.

Vinteren 1943—44. 16. Okt.: 2, d. 22.: 3, d. 25.: 3, d. 28.: 7, d. 29.: 3; c. 5. Nov.: c. 100 i Flok daglig, d. 14.: 1 + 2, d. 15.: 7, d. 16.: 13—14 i Flok + 2, 5. Dec.: 3, d. 6.: 5 + 2, d. 10.: 10 i Flok, d. 20.: 3, d. 22.: 2 + 1, d. 23.: 3 + 1, d. 26.: 2, d. 2. Jan.: c. 25 i Flok, d. 17.: 30 i Flok.

Vinteren 1944—45. 18. Nov.: 1, d. 7.: 1, d. 10.: 1 sammen med Graaspurve, 14. Jan.: 15—20 i Flok ved Havnen, d. 20.: 1 i Syren, d. 23.: 1, d. 24.: 1, d. 21. Febr.: 1 sammen med Graaspurve.

150. HALEMEISE, *Aegithalos caudatus*. — En Dag i Okt. 1942: c. 10 i Flok i en Have, 4. 11. 1944: nogle set i Have (I. P.).

152. TRÆLØBER, *Certia familiaris*. — 15. 11. 1943: 1 fundet død i Gilleleje By, o. 10. Dec.: 2 set diglig i en Have.

177. VINDROSSEL, *Turdus musicus*. — 23. 11. 1942: 1 fundet død, 6. 1. 1943: 2 set, 30. 3.: 2, 16. 4.: 1, 27. 4.: 1.

180. SJAGGER, *Turdus pilaris*. — 4., 6. og 7. Dec. 1942: stor Flok i Esrum, d. 13.: 1 i Gilleleje, d. 20.: c. 50 i Flok i Røn i Esrum, 6. Jan. 1943: 1 i Fjellenstrup + 1 Flok sammen med Silkehaler i Røn i Gilleleje (set der flere Dage før Jul), d. 11.: 1 paa Kanalens Is + en stor Flok v. Skolen, d. 13.: 1 + 1 v. Hulerød, d. 17.: 1, d.

24.: 1, d. 31.: 2 i Søborg + 1 Flok i Gilleleje, 11. Okt. 1943: 6, d. 12.: 20, d. 16.: 8 i Flok, 26. Nov. 1944: 1.

182. SOLSORT, *Turdus merula*. — 29. 1. 1943: 1 hvidpletet Han blandt normalt farvede Individer. 5. 4. 1945: 1 hvidpletet Hun (J. P.).

195. KVÆKERFINKE, *Fringilla montifringilla*. — 25. 11. 1942: 1 i Egetræ i Hulerød, 9. 12.: 1 aad Bog i Belleveskov v. Gilleleje sammen med Bogfinker, 7. 1. 1945: 1.

196. KÆRNEBIDER, *Coccothraustes coccothraustes*. — 6. 12. 1942: 1 i Esrum Krohave, 8. 12.: 1 + 1 i Gilleleje, 22. 11. 1943: 1 smst., 29. 2. 1944: 1 ved Fuglebræt, 14. 1. 1945: 1.

142. DIGESVALE, *Riparia riparia*. — 15. 10. 1945: 1 ved Nakkehoved Skrænt (Fyrhaven) (J. P.).

198. STILLIDS, *Carduelis carduelis*. — 18. 1. 1942: Flokke paa 10—15 Stk. (J. P.). Mell. Jul og Nytaar 1944: 1 i Skoven v. Gilleleje, 7. 1. 1945: 8—10 i Flok i et Træ; fløj derefter sammen med Graaspurve ind i en Hønsesgaard, 3. 10. s. A.: 1 ved Nakkehoved Fyr (J. P.).

202. DOMPAP, *Pyrrhula pyrrhula*. — Vinteren 1942—43. 2. Dec.: 3, d. 3.: 8 i Slaaen, d. 4.: 2, d. 5.: 6, d. 8.: 2 i Røn + 2 paa Fuglebræt, d. 9.: 1, d. 13.: 2, d. 14.: 1 + 1 Flok paa 20—30 Stk., d. 15.: 2 i Røn, d. 16.: 2 paa Fuglebræt, d. 19.: 1 + 2, d. 20.: 1, d. 26.: 6 i Smidstrup (i Syren) + 1 i Gilleleje, 1. Jan.: 4 i Syren, d. 2.: 3 i Fjellenstrup + 3, d. 3.: 2 + 3 (i Syren) + 28 i Ælm + 4 i Tjørn (i Flokken tillige en *Korsnæb*), d. 6.: 3, d. 9.: 2 i Røn, d. 12.: 4 i Gran, d. 13.: 6 i Røn + 4 i Syren, d. 16.: 1 + 1, d. 17.: 2 + 2 + 3 + 2, d. 19.: 8 i Røn + 8, d. 23.: 4 + 3, d. 24.: en Flok + 1 + 4 + 2, d. 26.: 4 aad Kirsebærknopper + 2, d. 27.: 5, d. 28.: 1 i Æbletræ + 4, d. 31.: 7 i Syren + 1 i Tang v. Dr. Mølle + 2 (i Søborg) + 2 i Syren, 2. Febr.: 2 ved

Havnemolen + 3 i Røn + 2 i Hulerød, d. 3.: 2, d. 6.: 3, d. 9.: 2.

Vinteren 1943—44. 15. Okt.: 1 + 1 + 1, d. 23.: 2, d. 26.: 1, d. 28.: 2, d. 30.: 6 aad Brændenælder + 3, først i Nov.: 10 daglig i Bellevueskov (Bøgetræer), d. 2.: 6, o. 5.: daglig Flokke à c. 50 Stk., d. 7.: 2, d. 9.: 1, d. 18.: 3, d. 21.: 1, d. 23.: 1 + 2, d. 24.: 1, d. 25.: 4, d. 27.: 1, 5. Dec.: 2, d. 7.: 2 i Hyld og o. d. 10: daglig 10—12, 3. Jan.: 2 i Gran, 15. Febr.: flere i Gilleleje og Omegn, 7—8 ad Gangen, d. 20.: 1 sammen med Graaspurve i Hyld, d. 22.: 2, d. 23.: 1 i Æbletræ, d. 27.: 1, d. 28.: 1, d. 29.: 1, d. 5. Juni: 1 Han + 2 Hunner.

Vinteren 1944—45. 2. Nov. 1, d. 5.: nogle, d. 8.: 1; d. 12.: 1, d. 14.: 1, d. 15.: 1 + 1 + 1 + 3, d. 18.: 1 + 1, d. 19.: 1 + 1 + 10 (aad nedfaldne Syrenfrugter), d. 29.: 1, d. 6. Jan.: 1, d. 7.: 1, d. 10.: 1, d. 12.: 1, d. 15.: 3, d. 20.: 1, d. 21.: 1 + 1 Flok (sammen med Spurve), d. 23.: 1, d. 24.: 1.

204. STOR KORSNÆB, *Loxia pityopsittacus*. — Ses hver Vinter i Gilleleje og Omegn.

* * *

Nye for Gilleleje-Eggen er følgende:

209. HVIDVINGET KORSNÆB, *Loxia leucoptera*. — En set v. Gilleleje en Dag for nogle Aar siden om Vinteren sammen med andre Korsnæb (I. P.).

210. SKEAND, *Spatula clypeata*. — 1. 9. 1945: 1 i Langesø Mose v. Søborg. Der havde været flere i Aug. (I. P.).

* * *

Fra andre nordsjællandske Egne:

VAGTEL, *Coturnix coturnix*. — 20. 6. 1941: 1 Han sk. i Tisvilde (H. A.). I min Samling.

*

JØDEFORFØLGELSERNE OG GILLELEJE

Den tyske Aktion mod de danske Jøder satte ind den 1. Oktober 1943, men da var Flugten til Sverige allerede i fuld Gang, takket være de mange Advarsler, der fra forskellig Side var givet Jøderne. Da Forfølgelserne satte ind, protesterede hele det danske Folk mod denne menneskenedværdigende Handling, men det nøjedes ikke med at protestere, hvad klart fremgaar af den Realitet, at der fra hele det danske Folks Side blev gjort det yderste for at hjælpe Jøderne med Penge, Husly og Oprettelse af illegale Sejlruter til Sverige. Gilleleje kom med sin Beliggenhed til at spille en ikke ringe Rolle i disse bevægede Dage, og Gillelejerne oplevede Begivenheder, der for stedse vil staa prægede i deres Erindring. Der var Begivenheder, der endte glædeligt, som naar en Sejltur over Sundet lykkedes, men der var ogsaa Begivenheder, der endte tragisk, som da Gestapo arresterede Jøderne paa Kirkeloftet og i Menighedshuset. Disse hektiske og spændende Dage i Byens Historie skal der her berettes om i store Træk. Det vil nemlig føre for vidt at tage alle Enkelthederne med, hvor fristende det end kan være.

Allerede sidst i September og de første Dage i Oktober gik der i Byen Rygter om, at Jøder over Gilleleje søgte til Sverige: snart havde en Fisker været ude paa en lidt mystisk Tur, snart var en Jolle forsvundet o. s. v.

Den første Fisker i Gilleleje, der sejlede over med jødiske Flygtinge, var Niels Clausen. Den 28. Sept. kom Manufakturhandler Tage Jacobsen, Gilleleje, til Fisker Clausens Hjem for at faa Sønnen Thorkild til at sejle en illegal Tur til Sverige. Thorkild Clausen var imidlertid

ikke hjemme, men Resultatet af Samtalen blev, at Niels Clausen, trods sin Alder og Invaliditet, besluttede sig til, tilskyndet af sin Hustru, at sejle de 4 Jøder over for at hjælpe dem fra den Fare, der truede. Niels Clausen talte da med Kystpolitibetjent Rasmussen om denne første illegale Tur og fik gode Raad og Anvisninger. Det skal allerede siges nu, at uden Kystpolitiets storslaaede Indsats havde det i det hele taget været meget vanskeligt at hjælpe Jøderne i det Omfang, det kom til at lade sig gøre i.

Turen foregik da saaledes: Ved 23-Tiden startede Niels Clausen sin Motorjolle i Havnen, sejlede hen til Kontrolstedet, fik Baaden visiteret og forklarede, idet han viste sine Redskaber frem, at han skulde ud at pilke. Han fik sine Papirer stemplet og sejlede. Imens dette foregik paa Havnen, førte Herr Tage Jacobsen de fire Jøder ud til Strandbakkerne, og Kl. 24 lagde Niels Clausen til ved en af Høfderne, tog Jøderne om Bord og satte Kursen hinsidan. Det var friskt Vejr. Niels Clausen fortæller selv om Turen, at det gjaldt om at holde sig klar af tyske Patruljebaade, derfor satte han Farten ned, da et Skib kom op gennem Sundet for udgaaende, da det ikke var heldigt at være for nær, hvis eventuelle Patruljebaade skulde begynde at kaste Projektørlys paa Skibet. Snart var han ovre ved Höganäs. Jødernes Glæde kendte ingen Grænse, da de fik at vide, at nu var de inde paa svensk Farvand. Utryghedsfølelsen og den voldsomme Spænding forlod dem, nu var de sikre. Ud paa Natten kom Niels Clausen hjem fra sin „Pilketur“, fortøjede sin Baad, som om intet særligt var hændt — — — men det var der nu alligevel, for den første illegale Tur fra Gilleleje med jødiske Flygtninge var lykkelig fuldendt. Beretningen lyder tilsyneladende ikke af meget, men Spændingen og Risikoen var alligevel betydelig. Den tyske Værnemagt

og Gestapo var ikke til at spøge med, og Indsatsen var Baad og Frihed og Familiens Eksistens; Lønnen var dels Glæden over at have gjort sin Pligt, dels en kontant Belønning. Den 2. Okt. fuldførte Thorkild Clausen trods frisk Vind endnu en lykkelig Tur med jødiske Flygtninge, ligeledes med Høfderne ved Gilleleje Strandbakker som Udgangspunkt.

Disse første illegale Ture var det lykkedes at hemmeligholde, men i de følgende Dage kunde Gillelejerne ikke undgaa at faa en Fornemmelse af, at der foregik et og andet paa Havnen, som vist ikke helt var i Overensstemmelse med Tyskernes Planer. Der var usædvanlig mange Gæster i Byen, og de viste en usædvanlig Interesse for Havnen og Skibene. Ved Aftenstid blev der baaret Kufferter — ikke til Stationen, men til Havnen, og baade Fiskerbaade og Vinddrivere maatte illegalt genoptage den af Besættelsesmagten afbrudte Forbindelse med den frie Verden. Gilleleje var blevet Overfartsby — Udgangsport til sikrere Livsvilkaar — Redningsstation for Landsmænd i Nød.

Paa en eller anden Maade fik Gestapo Nys om Forholdene i Gilleleje, og saa fulgte et Par Døgn, som sent vil glemmes. Den 5. Okt. var der samlet mange Jøder i Byen. Borgerne havde i stor Udstrækning aabnet deres Hjem for dem, og om Aftenen blev mange Baade fyldt med Jøder, der skulde over til den anden Side af Sundet. Da den første af Baadene lagde til ved Kontrolstedet for at blive „visiteret“ af det danske Kystpoliti, begyndte de dramatiske Begivenheder at udvikle sig, ved at den berygtede Gestapo-Juhl fra Helsingør rullede ind paa Havnen og insisterede paa at undersøge den Baad, der netop laa ved ved Kontrolstedet. Situationen var direkte ubehagelig, men da det var mørkt og halvtaaget, vilde Baadens Skipper forsøge at undgaa Gestapos Nærgaahed

ved ganske simpelt at komme af Sted hurtigst muligt. Manøvren mislykkedes desværre, idet Motoren svigtede i det afgørende Øjeblik; Baaden drev over mod Søndre Mole, Gestapo begyndte at skyde paa den, men Skipperen reddede sig ved at springe i Land paa Molen. Baaden drev ud i Yderhavnen. Skipperen kom samme Nat til Sverige.

Man kan levende forestille sig de ombordværende Jøders Sindsstemning! — Skud og Raab og Ængstelse fyldte den lille idylliske Havn. — Hvad nu? — En Baad uden Fører var drevet paa Grund i Yderhavnen, mange Baade ved Kajerne var fyldt med Flygtninge, og Gestapo-Sporhundene vejrede god Jagt. Men Kystpolitiet viste sig at være Situationen voksen, og lidt Held gjorde Resten. Mens Gestapo-Juhl i stor Ophidselse gav Ordre til at bjærge Baaden i Yderhavnen, begyndte Betjentene saa at sige for Øjnene af Gestapo, men uden at disse var klare over, hvad der egentlig foregik, at advare Jøderne i Baadene, saaledes at der i Løbet af kort Tid begyndte en hastig og lydløs Flugt fra Baadene over Stejlepladserne ind mod Byen, hvor flere af Byens Borgere tog sig af de forskræmte og chokerede Jøder. Saaledes var der den Nat Jøder at finde bl. a. hos Pastor Kjeldgaard Jensen i Præstegaarden, som iøvrigt deltog ivrigt i Hjælpearbejdet, paa Lærer H. B. Petersens Gaard i Fjellenstrup, hos Slagtermester Olsen, Vesterbrogade, hos Fiskehandler Juhl Jensen, paa Bryggeriets Loft, og i stort Tal paa Kystbetjentenes Værelser paa Missionshotellet.

Det var dog nær gaaet galt for de Baade, der laa ved Kajen lige ved Politistationen. Gestapo vilde trods Politiets Henstillinger undersøge dem, men det gik saadan, at Gestapo Juhl netop valgte at undersøge en Baad, hvor der lykkeligvis ingen Jøder fandtes. Beroliget herover opgav han at undersøge flere Baade og koncentrerede sig

om at bjærge Baaden i Yderhavnen. De ombordværende Jøder blev tilbageholdt, men snart efter frigivet, da det viste sig at være Halvjøder og Jøder gift med „Arier“. Politiet afspærrede efter disse Begivenheder Havnen, og Gestapo kørte bort.

Mens disse Begivenheder fandt Sted i Gilleleje Havn, lykkedes det Brødrene Albert og Martin Klug at slippe over med nogle Flygtninge, som de tog om Bord paa Ky-
sten ved „Gule Gaard“.

Det blev senere opklaret, at mange Jøder havde tilbragt den Nat i Skure, Udhuse, under Hække og lignende Steder. For voksne Mænd kan en kold Efteraarsnat under aaben Himmel være drøj at komme igennem; hvad har den saa ikke betydet af Lidelser for de Kvinder, Børn og gamle, der den 5. Oktober 1943, opfyldt af Angst og Uvis-
hed, krøb sammen i Nattekulden og Mørket i deres primitive Skjulesteder? — Hvad vilde den næste Dag saa bringe? Begivenhederne den 6. Oktober blev saa mange og indviklede, at det vil blive meget vanskeligt at gøre Rede for dem, saaledes at alt kommer med, men da jeg oplevede Begivenhederne paa nært Hold fra tidlig Morgen til sen Nat, vil jeg prøve paa at give et nogenlunde samlet Billede af Døgnet ved at supplere mine egne Oplevelser med andres Beretninger:

Den 6. Oktober Kl. 6 om Morgenen blev vi vækket, min Hustru og jeg, ved Banken paa Døren, og da vi lukkede op, stod Fiskehandler Juhl Jensen der temmelig forvaaget og let ophidset. Han kom ind og fortalte, at han havde sin Lejlighed fuld af Jøder, der skulde have været til Sverige. Blandt dem var nogle af vore Bekendte, som havde sendt ham op til os, for at jeg skulde give dem en hjælpende Haand, da de var ængstelige for, hvad Dagen skulde bringe efter de voldsomme Begivenheder om Aftenen. Meningen var, at jeg skulde skaffe dem længere

ind i Landet, hvor de mente at være sikrere, da man frygtede Razzia fra Gestapos Side. Jeg fik hurtig en Ordning i Stand med Overlærer Fr. Larsen angaaende mine Timer paa Skolen og tog saa til Søborg for at berede et eventuelt Tilbagetog. Der fik jeg en Aftale med Provst Steenvinkel og Proprietær Andersen paa Søborggaard om at tage imod Jøderne samt aftalte Kode til Brug ved eventuel Telefonering. Derefter tog jeg direkte til Juhl Jensens Lejlighed. Jeg hilste paa vore Bekendte og prøvede paa at berolige det øvrige nervøse Selskab, saa godt jeg kunde; derpaa blev jeg sat ind i Situationen: De havde betalt deres Penge i København til en Mand, som havde sagt, at alt var i Orden til Overfart ved Gilleleje, hvorpaa de straks var taget herop og havde fundet det hele i vild Forvirring, og nu vidste de hverken ud eller ind.

Juhl Jensen havde imidlertid faaet opsnuset, at der skulde en Transport af Sted i Løbet af Formiddagen, og da jeg mente, at det var bedre at komme i Forbindelse med de Folk, inden vi foretog andet, satte Juhl Jensen mig i Forbindelse med dem. Inden jeg gik, betroede Jøderne mig Resten af deres Penge.

Transportens Hovedkvarter var at finde i et Baglokale i Slagtermester Olsens Ejendom paa Vesterbrogade, hvor der desuden var skjult mange Jøder. Det var Lektor Schmidt fra Helsingør, der med en Række unge Hjælpere, væsentlig fra København, var i Aktivitet. Efter nogle Forhandlinger med dem enedes vi om, at de for et bestemt Beløb skulde tage Jøderne fra Jul Jensen med i den Vinddriver, de havde engageret.

Mens jeg stod der, Klokken var mellem 10 og 11, lød pludselig Raabet: „Skibet sejler nu, kom med Pengene.“ Aftalen var iøvrigt, at Skibet skulde sejle Kl. 13. Den unge Mand, der sad med Pengene og Listerne over de Steder, hvor Flygtningene var skjult, for straks op og

vilde ned til Skibet. Imens havde Raabet og Rygtet om Skibets pludselige Afgang bredt sig i Byen, og mange Mennesker strømmede ned mod Havnen. Jeg tænkte nu paa Jøderne hos Juhl Jensen og de øvrige, jeg havde hørt om var i Byen, derfor fik jeg Listen af den unge Mand, og ved Hjælp af forskellige Mennesker lykkedes det os at faa Bud rundt til de paagældende Steder, men mange af Flygtningene naaede alligevel ikke at komme med Skibet, fordi en Stemme midt i Tilstrømningen raabte: „Gestapo kommer“. Det Raab bevirkede, at Skibet øjeblikkelig kastede los og sejlede for fuld Fart ud af Havnen. Jeg erfarede senere, at Jøderne fra Juhl Jensen var kommet med. Nu viste det sig først, hvor mange Jøder der virkelig var i Gilleleje; det drejede sig om Hundreder. Heraf var ca. 180 naaet at komme med Skibet. De Jøder, der skuffede stod tilbage, var naturligvis meget forvirrede, for hvis nu Gestapo virkelig kom, var der stor Fangst, derfor styrtede de arme Mennesker ind i Husene og Baghaverne for at skjule sig, og snart efter lød det, at baade i Kirken og Menighedshuset var der skjult mange Jøder.

Denne Formiddagstime paa Gilleleje Havn gjorde et dybt Indtryk paa de tilstedeværende Gillelejere. Jødiske Mænd og Kvinder i alle Aldre hastede ned mod det frelsende Skib med Smaabørn paa Armene og Kufferter i Hænderne, en gammel jødisk Dame blev kørt paa Trillebør, da hun ikke kunde gaa; en Befolkningsgruppe paa Flugt; det havde vist ingen drømt om at skulle opleve i det fredelige lille Danmark. Uvilkaarlig gik Tankerne til Bibelens Ord om Jødernes Skæbne, hvad de skulde lide af Forfølgelser og Forhaanelser; men ogsaa Bibelens Ord om Guds Straf over dem, der jagede hans Folk, randt en i Hu paa en saadan Dag.

Ved at cykle Byen et Par Gange igennem erfarede jeg

hurtigt, at der ingen Gestapo var kommet, og da jeg vendte tilbage til Missionshotellet, kom jeg straks i Forbindelse med de unge Hjælpere fra København samt Operasanger Henry Skjær, hvis Slægtning ikke var naaet med Skibet over, endvidere Overbetjent Kirkeskou, Købmand Lassen og Lektor Schmidt. Sidstnævnte skulde hurtigst muligt tilbage til Helsingør. Vi maatte saa se at klare Tingene. Først skulde Skib skaffes. Jeg tog straks til Havnen, talte med Politiassistenten og kom ved Hjælp af Skipper Chr. O. Carlsen i Forbindelse med en Vinddriver, som var villig til at vove Turen. Politiassistenten vilde imidlertid have Ro paa Havnen, da han ventede Gestapo, hvorfor vi aftalte, at han skulde sende Bud, saa snart Gestapo var taget af Sted, hvorefter vi saa skulde faa Jøderne om Bord og Skibet af Sted. Da Missionshotellet laa udsat, flyttede vi Hovedkvarteret til mit Hjem i „Valbyhus“. Efter et haardt tiltrængt Maaltid Mad tog vi fat. Fabrikant E. K. Rasmussen, Dr. Vilstrup og Assurandør Nielsen fra Hillerød var nu ogsaa kommet med, ligesom Skibsbygger Axel Andersen var til stor Hjælp.

Først maatte vi have Klaring paa, hvor Jøderne befandt sig, dernæst have skaffet de fornødne Penge og endelig have organiseret Indskibningen, saaledes at den kunde forgaa saa hurtigt og navnlig saa ubemærket som muligt, da man maatte regne med eventuelle Stikkere. Vi tog straks fat paa de Opgaver, der laa saa klart for. Men samtidig begyndte ogsaa Vanskelighederne for Alvor at melde sig.

- 1) Gestapo kom og blev i Byen hele Eftermiddagen og var særdeles nysgerrige, da de vist havde faaet Færten af, at der skulde foregaa noget. De saas navnlig paa Badehotellet, hvis Indehavere allerede den Gang havde Ord for at være lidt mere tyskvenlige end

nødvendigt var. Nogle store K.F.U.M.-Spejdere havde sammen men nogle unge Mænd faaet den Opgave, at iagttage og rapportere Gestapopatruljer, derved var vi hele Tiden klar over, hvor vi havde Gestapo. Paa en Tur til Kirken oplevede jeg, at Gestapopatruljen standsede lige ved denne, men forsvandt efter at have været inde i et Par Huse. Disse Gestapo-Patruljer var selvsagt noget generende.

- 2) Rygtet om Overfartsmuligheder ved Gilleleje havde bredt sig i Nordsjælland, saa der kom Henvendelser og Transporter baade fra Helsingør og Snekkersten. De Jøder, der saaledes kom udefra, fik anvist Kvarter paa Søborggaard og Saksegaarden indtil videre. Vinddriveren laa stadig i Havnen, parat til Turen — vi ventede blot paa Ro i Byen og Signalet fra Politiasistenten paa Havnen. Jøderne paa Kirkeloftet og i Menighedshuset var imidlertid sultne og udmattede af Spænding og Anstrengelser, men Fru Læge Fremming fik ved Hjælp af nogle Damer fra Røde Kors fremskaffet Madpakker til dem. Iøvrigt var det flere Gange paa Tale at flytte Jøderne paa Kirkeloftet og i Menighedshuset til andre mere afsides liggende Huse, men da Transporten efter al Sandsynlighed kunde afgaa først paa Aftenen, opgav man denne Tanke igen.
- 3) Ved 19-Tiden kom der Bud fra Politivagten paa Havnen, men hvilken Besked: Dansk Polititudrykning fra København havde under de højeste Politiofficerers Ledelse overtaget Bevogtningen af Havnen og havde maattet garantere Tyskerne, at der intet illegalt foregik paa, ved og fra Havnen. Det fik jeg at vide, da jeg blev kaldt derned. Sogneraadsformanden, Sned-

kermester Chr. A. Petersen, sad der, da jeg kom. Politimester Lassen, Hillerød, Politimester Wineken, Helsingør, og Vicepolitichef Holten forelagte os kort, at der paa Grund af Tyskernes Krav ikke kunde finde Indskibning og Afsejling af Jøder Sted fra Havneomraadet, men de meddelte samtidig fortroligt og under Haanden, at hvad der foregik fra Kysten, kunde de ikke have med at gøre. Paa mit Spørgsmaal om Politiets Stilling i Tilfælde af, at Gestapo foretog Husundersøgelse i Gilleleje, blev svaret, at i samme Øjeblik Gestapo begyndte paa noget saadant, vilde Politiet straks forlade Havn og By. Saa var vi klar over, at Udskibningen maatte foretages fra aaben Kyst i smaa Baade. Hele Situationen var blevet meget vanskeligere.

Straks efter Konferencen i Politivagten begav Sogneraadsformanden og jeg os direkte til Vinddriveren i Havnen og aftalte med Skipperen, at han skulde komme til en Konference i Land med os om Spørgsmaalet, hvilket han ogsaa var villig til. Derefter forlod vi den af Projektører stærkt oplyste og af Politi skarpt bevogtede Havn.

Sogneraadsformanden og jeg blev saa enige om at forsøge at samle nogle Fiskere til at sejle Jøderne fra Strand til Skib. Samtalen med Fiskerne blev ført hos Amtsskolekonsulent L. C. Jensen, som selv var i Hillerød. Man blev imidlertid enige om at se Tiden an til Kl. 4 om Morgenen, da der var alt for mange Tyskere i Byen denne Aften. Lidet anede vi, at Gestapo allerede paa dette Tidspunkt var ved at arrestere Jøderne. Klokken godt 22 kom en af de unge Hjælpere, Poul Larsen, senere en dygtig Frihedskæmper, løbende fra Menighedshuset, og han fortalte, at Gestapo var trængt ind i

Huset og havde taget Jøderne der i Forvaring. Han og en anden ung Mand havde reddet sig ved at springe fra 1. Sal ned i en Nabohave, hvor de havde skjult sig, til de kunde komme bort. Det var en uhyggelig Følelse, der greb os. Hvis nu Gestapo begyndte almindelig Husundersøgelse, vilde det simpelthen blive katastrofalt. Der maatte handles hurtigt. Assurandør Nielsen greb Pengene — over 100,000 Kr. — og skjulte dem under Lysthuset i Haven, hvorefter han gik med Dr. Vilstrup. De unge Mennesker tog straks ud i Byen for at være Jøderne behjælpelige de forskellige Steder og navnlig forhindre, at de viste sig paa Gaderne. Andre tog til Kirken for at faa Forbindelse med Jøderne der, men Døren var laast, og de svarede ikke. To Sabotører, som sad i vor Stue, gemte sig i Overlærer Larsens Hønsehus. Et Par andre „fordægtige“ Personer (Sabotører) fandt Husly hos Lærer H. C. Terslin paa Skolen. Det blev en uhyggelig Nat. Der var paa et vist Tidspunkt Tale om at gøre Anvendelse af de tilstedeværende Vaaben, men det blev opgivet, da Følgerne uvægerlig vilde blive tyske Massakrer mod eventuelle tilfangetagne Jøder og Gidseltagning i Gilleleje. Det blev senere opklaret, at Gestapo var blevet opmærksom paa Menighedshuset ved at en Taxavogn, der havde været paa Vandværksvej med Jøder, rent tilfældigt var standset ud for dette. Paa det Tidspunkt havde Gestapo, efter hvad senere er oplyst, ingen Anelse om, at der ogsaa var Jøder paa Kirkeloftet. Der var efterhaanden ikke andet at gøre, end at forholde sig rolig og haabe det bedste, for det vrimlede med baade tysk Militær og Gestapo i Byen.

Jeg ryddede saa op efter en bevæget Dag og tænkte paa mange Ting, da en ung Mand kom farende ind ad Køkkendøren og raabte: „Gestapo kommer herom nu, Bilen er paa Vej.“ Derefter forsvandt han gennem Ha-

verne. Jeg slukkede Lyset og gik oven paa. Knappt var jeg kommet op, før det dundrede paa Døren. Var det Gestapo? — — Jeg gik ned og lukkede op. Der stod to Mænd, pustende og svedige, de var fra Helsingør, sagde de, og kom med nogle Jøder, der skulde over. Nu var gode Raad dyre: Gestapo paa Vej, og to Jødehjælpere i Døren. Jeg sagde derfor hurtigt til dem saadan noget som: „Jeg har lige faaet Besked om, at Gestapo kommer her, jeg tror det er klogest, De hurtigt kommer herfra, til Forholdene klares.“ I det samme hørtes en Bil dreje om Hjørnet, og de to løb af Sted. Kort efter hørtes Stemmer og Fodtrin nede fra Haven. Næste Morgen stod tydelige Aftryk af sømbeslaaede Værnemagtstøvler i den gravede Jord. Havde vi den Gang anet, at nogle Jødehjælpere havde skjult deres Vaaben i Haven, havde vi sikkert været endnu mere urolige.

Ud paa Natten blev Graver Jørgensen brutalt vækket af Gestapo-Juhl og tvunget til at udlevere Nøglerne til Kirken, og næste Morgen aabenbarede, at Kirkeloftets Jøder var blevet fanget af Gestapo. En undslap, idet han kravlede op i Spiret og gemte sig ved Klokkerne. Hvordan var de blevet opdaget? En Stikker? — højst sandsynligt, hvordan ellers? Ved Særretten i Hillerød blev Frk. Nielsen fra Badehotellet i Juni 1946 kendt skyldig efter Gestapo-Juhl og Hotelkarlens Udsagn og idømt 16 Aars Fængsel, en Dom, som hun appellerede, og ved Landsretten blev hun frikendt. Da Politiet paa Havnen blev bekendt med Gestapos Aktion, forlod det øjeblikkelig Havn og By, og Tyskerne overtog derefter Bevogtningen af Havnen. Samme Nat hentede Folkene fra Helsingør de Jøder, der var blevet anbragt paa Søborggaard. Der kan fortælles mange Oplevelser fra den Aften og Nat. Her er et Par af dem.

Hos Vognmand Kaj Olsen, Østergade, var 62 Jøder

skjult paa Staldloftet. Da Gestapo d. 6. Okt. om Aftenen begyndte at interessere sig for Gilleleje, kom Vognmand Olsen netop for hjemgaaende med sin Hestevogn, men han opdagede, at Gestapo var ved at undersøge Naboejendommen. For ikke at henlede Gestapos Opmærksomhed paa Hestestaldens Beliggenhed bag Beboelsesejendommen, kørte han forbi sit Hjem og spændte fra et andet Sted i Byen. Gestapo fandt heller ikke Vognmand Olsens Stald med Jøderne, der iøvrigt næste Eftermiddag blev ført bort ad Bagveje af Mekaniker Peter Petersen og Sønner — og det skete saa at sige for Næsen af tyske Politisoldater. Nævnes kan ogsaa, at da C.B.erne Poul Nielsen og Sv. Aage Andersen den 6. om Aftenen hørte, at Gestapo havde arresteret Jøderne i Menighedshuset, saa besluttede de i Samraad med Overbetjent Kirkeskou, at føre Jøderne fra Bryggeriet til Vandværket. Dette skete mens Tyskerne kørte gennem Byen, men det lykkedes. Paa Vandværket sørgede Vandværksbestyrer Stefan Frederiksen og Mekaniker P. Petersen for, at Jøderne fik Sengetøj og Mad, indtil de kunde føres til Smidstrup Strand.

Forpagter Børge Hansen paa „Blakshejde“ snød Tyskerne paa klassisk Vis, idet nogle Jøder, der befandt sig hos Sogneraadsformanden, blev udklædt som Karl, Røekone o. lg., saa ingen kunde tvivle om deres landlige Tilknytning, hvorefter de paa et Læs Kartofler kørte ud af Byen til „Blakshejde“. Tyskerne, som ellers havde spærret alle Udfaldsveje, nærede ingen Mistanke til dem og lod dem passere gennem Spærringen.

Næste Formiddag blev de arresterede Jøder og Jødehjælpere af Tyskerne ført til Horserødlejren, hvor Halvjøder og Jøder, gift med „Arier“, som Tyskerne kaldte det, snart blev frigivet. Om Eftermiddagen blev den saakaldte Jødekomite i Realiteten dannet. Den kom til at

bestaa af Amtsskolekonsulent L. C. Jensen, Overbetjent K. V. Kirkeskou, Købmand G. Lassen, Smidstrup Strand, Sogneraadformand, Snedkermester A. Chr. Pedersen, Kommuelærer H. B. Petersen, Mekaniker Peter Petersen, Fabrikant E. K. Rasmussen, Dr. Vilstrup og Lærer C. Asschenfeldt Frederiksen. Endvidere deltog Grd. V. Schultz, Fjellenstrup, og Købmand A. Eltang, der begge havde Jøder indkvarteret, i Mødet. Der var to Forhold, der navnlig skulde klares. 1) Redningen af de mange Jøder, der fandtes i Gilleleje, og det skulde ske hurtigt, da Gestapo stadig holdt til i Byen. 2) Skaffe Ro i Byen, saa at baade Gestapo og Befolkningen fik det Indtryk, at der intet illegalt foregik i Gilleleje mere.

Begge Dele lykkedes. Man enedes hurtigt om forsøgsvis at faa Transporter i Gang fra Smidstrup Strand, hvor der er Plantage ned mod Stranden; her var Købmand Lassen godt kendt, ligesom han havde Dispositionsret over en Del Sommerhuse. Man gik straks i Gang med at faa Jøderne fra Gilleleje ud til Sommerhusene ved Stranden, og ad mange mærkelige Veje dels kørte, dels spadserede de fra Byen ud til Smidstrup, hvor der var mere sikkert. Allerede om Formiddagen var nogle Kvinder og Børn, der havde været skjult om Natten hos Skipper Karl Bjørn Petersens Hustru (Karl Bjørn Petersen selv var i København), paa en lidt usædvanlig Maade ført ud af Byen, idet Læge Fremming rekvirerede Ambulancen fra Esbørnderup, der kørte ind i Gaarden, hvorefter Porten blev lukket. De fortvivlede jødiske Kvinder vilde om Natten have fordelt deres smaa Børn til Borgere i Gilleleje; tre af dem fandt ogsaa Plejehjem i Byen og var her, lige til Jøderne efter Kapitulationen hentede dem igen. De øvrige blev i Ambulancen kørt til Esbørnderup, hvorfra de om Aftenen kom til Smidstrup Strand.

De to af Byens Vognmænd, som havde Bil i Gang, nem-

lig Emanuel Jørgensen og Laurits Nielsen, udførte i de Dage et godt, men risikabelt Arbejde, idet de næsten udelukkende kørte med Jøder til Skjulestederne ved Smidstrup Strand.

Den 8. Okt. Kl. 19 foregik den første Transport derude fra. Vinddriveren „Jan“ laa et Stykke ude, og nogle Smaabaade sejlede Flygtningene fra Stranden til Skibet. Det hele gik hurtigt og godt, ca. 200 kom over. Samtidig afgik en Baad fra Nakkehoved med ca. 20. De følgende Uger arbejdede Komiteen under Højtryk og i Stilhed. Det var nu Fiskerbaadene, der besørgede Overfarten. Det gik til paa den Maade, at de om Dagen foregav at sejle ud paa Fiskeri. Om Aftenen paa et forud aftalt Tidspunkt kom de saa ind til Smidstrup Strand, tog Flygtningene om Bord og sejlede over. Meget ofte behøvede de ikke at sejle ind til de svenske Havne, idet svenske Marinefartøjer afpatruljerede Farvandet langs Svenskekysten og optog Jøderne fra Fiskerbaadene og sejlede dem til den By i Sverige, hvor der var bedst Plads til dem, for de svenske Havnebyer over for Gilleleje var efterhaanden blevet overfyldte af danske Flygtninge.

Komiteens Medlemmer delte Arbejdet mellem sig; det kan saaledes nævnes, at Købmand Lassen udførte et glimrende Stykke Arbejde paa Smidstrup Strand; flere af Medlemmerne forsømte deres borgerlige Erhverv, f. Eks. var Fabrikant E. K. Rasmussen ikke i sin Virksomhed i 14 Dage for at være behjælpelig ved Indskibningerne, ligesom Mekaniker P. Petersen, der med stor Dygtighed sørgede for Baadene, og i hvis Garageanlæg der ofte havde været skjult Jøder, overhovedet ikke var i sit Værksted i de Dage. Overbetjent Kirkeskou sørgede for Underretning om Gestapos Bevægelser og Tiden for deres Strandvejspatruljer, og Dr. Vilstrup var Komiteens omhyggelige og paapasselige Kasserer. De øvrige havde

Arbejde med Tilrettelægning, Modtagelse, Ordning af Forbindelseslinier m. m.

Noget helt paalideligt Tal paa overførte Flygtninge haves ikke, men man regner med, at der fra Gilleleje ialt er overført ca. 12—1400 Jøder. Sidst kom de fattige Jøder, som ingen Penge havde; men det havde Komiteen forudset og derfor opsparet en Sum Penge til Overførelse af disse. Ingen af Komiteens Medlemmer modtog noget Vederlag for det Arbejde, de udførte; Bevidstheden om at kunne hjælpe nødstedte Landsmænd paa effektiv Maade var Løn nok.

Komiteens Alderspræsident var Dr. Vilstrup, der sine 77 Aar tiltrods deltog meget energisk i Arbejdet. Fra første Færd var han med, og de fleste Komitemøder afholdtes i hans Hjem. Jeg mindes klart hans Udholdenhed paa indenlandske Smaarejser, vi gjorde sammen, og hans Evne til at finde Udvej i vanskelige Affærer; hans humane og retsindige Sindelag reagerede ofte voldsomt mod Tyskernes brutale Hensynsløshed og talrige Overgreb, og der er ingen Tvivl om, at havde han været 20 Aar yngre, var han med al sin Kraft og Energi gaaet ind i Frihedskampen for Danmark. Nu hjalp og støttede han, hvor han kunde. Han oplevede ikke Befrielsen, idet han døde af et Hjerteslag d. 28. 2. 1945. Vi savnede meget hans spændige og ranke Skikkelse den 5. Maj 1945, men vi bøjer os i Ærbødighed og ærer hans Minde, som længe vil leve i Gilleleje.

Til Slut vilde jeg gerne have omtalt de Hjem og Personer, der her i Gilleleje har haft Jøder skjult eller paa anden Maade rakt en hjælpende Haand, men det er jeg desværre ikke i Stand til, og det vil ogsaa føre alt for vidt.

Derimod vil jeg nævne de Fiskere og Skippere, der stillede sig selv og deres Baade til Raadighed for Hjæl-

pen til Jøderne. De fik oftest deres kontante Vederlag derfor, men mange af dem ydede ogsaa Hjælp uden Vederlag af nogen Art. De sejlede dels for Komiteen, dels paa eget Initiativ. Her er de, og jeg haaber at have faaet dem alle med:

Baaden „Ane Marie“ (ført af William Jørgensen), Baaden „Conny“ (Poul Andersen), Baaden „Dana“ (Brødrene Peter og Laurits Andersen), Baaden „Dania“ (Ejnar og Sofus Andersen), Baaden „Dannebrog“ (Jul Svendsen og Johs. Andreasen) (kom til Sverige efter mislykket Forsøg paa at sejle Jøder over), Baaden „Else“ (H. P. Hansen), Baaden „Ernst“ (Niels Jul Petersen og Erik Frederiksen) (Murerm. Hans Andersens Fartøj), Baaden „Frem“ (Thorvald Petersen), Baaden „Haabet“ (Christian Petersen og Svend Børgesen), Baaden „Jylland“ (Jens Chr. Petersen), Baaden „Lissie“ (Hilbert Petersen), Baaden „Maagen“ (Aksel Sørensen), Baaden „Svanen“ (Thorvald Konradsen), Baaden „Thor“ (Carl Rasmussen), Baaden „Thyborøn“ (Chr. Andersen), Baaden „Venus“ (Wilh. Frederiksen, senere „Britta“), Baaden „Vi-to“ (Niels og Thorkild Clausen), Baaden „Øresund“ (Brødrene Albert og Martin Klug), Baaden „Vandis“ (Jens Peter Andersen).

Jødeforfølgelsens Dage er maaske den største historiske Begivenhed, Gilleleje har oplevet. Der skete Ting og blev udført Arbejde, som vil fortælles fra Slægt til Slægt i mange Aar.

En af Komiteens Medlemmer udtrykte sin Mening om disse hektiske Dage saaledes: „Det var paa mange Maader en modbydelig Tid, men det var en dejlig Oplevelse at faa Lov til at hjælpe Flygtningene og se Glæden bryde frem i deres af Fortvivlelse prægede Ansigter.“ Disse Ord vil enhver, der fik Lov til at række Jøderne en hjælpende Haand her i Landet, nikke bekræftende til.

Saa beder jeg til sidst alle, der paa en eller anden Maade er i Besiddelse af Billeder fra Jødeforfølgelsens Dage eller fra Frihedskampen i Nordsjælland, navnlig Nordkysten, sende et Eksemplar heraf til Gilleleje Museum, ligesom supplerende Oplysninger fra disse Dage vil blive modtaget med Tak.

C. Asschenfeldt Frederiksen.

Læge Hj. Vilstrup, Gilleleje.

REDAKTØR CARL BEHRENS

18. APRIL 1867 — 26. APRIL 1946

En fin og særpræget Skikkelse gled for stedse ud af dansk Kulturliv hin Aprilmorgen i Aar, da Redaktør *Carl Behrens* lukkede sine Øjne; en fornem Kender og en varm Elsker af dansk Aands Frembringelser var ikke mere.

Carl Behrens' Livsbane bestemtes i høj Grad af de lykkelige ydre Forhold, under hvilke han voksede op. Han var fra sin Ungdom saaledes stillet, at han kunde forme sin Tilværelse helt og fuldt som han vilde, og det gjorde han, roligt og maalbevidst. Fra første Færd stod hans Hu til Litteraturen, Musikken og Teatret — taget under eet til alt, hvad der er skønt; han blev gennem et langt Liv en Skønhedens Dyrker, og han ophørte aldrig, til sin Dødsdag, med tillige at være dens tro og ydmyge Tjener.

Sit Indtog i Litteraturen holdt den unge Student Carl Behrens som Redaktør af det lille, af ham selv udgivne Tidsskrift, „Ny Jord“, der udkom 1888—89, og som iøvrigt nu i komplet Stand er en stor bibliofil Sjældenhed. Han viste i sin Ledelse af dette sikker litterær Sans og bragte adskillige Bidrag fra dengang unge og ukendte Forfattere, der senere blev store Navne i nordisk Litteratur, Forfattere, til hvem han ogsaa gennem Livet bevarede et nært Forhold. I sit litterære som i sit politiske Syn hørte han dengang, i Georg Brandes' Velmagtsdage, til paa den yderste radikale Fløj, og i det gamle Studentersamfunds Bestyrelse blev han en Tid Forgrundsfigur. I Perioden 1894—96 redigerede han „Studenterbladet“, i hvilket

Linjen fra „Ny Jord“ til Dels førtes videre, dog med mere Vægt paa det kritiske, hvorved han kom i Opposition bl. a. til Universitetets Lærestol i Litteratur. Under Samfundets Auspicier fik han ligeledes personlig Forbindelse med Dramatikken, idet han i 1891 stiftede Studentersamfundets frie Teater. Det beroede dog ved dette ene Initiativ, aktiv Dramatiker blev Behrens aldrig.

Hans litterære og dramatiske Interesser fulgtes i de kommende Aar smukt. Han følte sig draget mod Weimar-Digterne og de tyske Klassikere i det hele taget, og han tog sig Tid til dybtgaaende Studier paa Omraader af den tyske Litteratur, der gennem mange Aar havde været glemt og forsømt. Han skrev i Aarhundredets Begyndelse med beundringsværdig Indlevelsessevne store og vægtige Monografier af Digterne Chr. Dietr. Grabbe, Heinr. v. Kleist og Fridr. Hebbel og blev paa disse Omraader en fin Kender, respekteret og citeret ogsaa i disse Digteres Hjemland. Derefter tog han danske dramatiske og teaterhistoriske Spørgsmaal op; han udgav for det teaterhistoriske Samfund, af hvilket han var Medstifter, en meget smuk, kommenteret Udgave af Rosenstand-Goiskes dramatiske Journal og skrev en fin lille Afhandling om Forfatterskabet til „Gulddaasen“, i hvilken han sandsynliggjorde, at Hertz havde en væsentlig Andel i det muntre Stykke.

Det var dog navnlig Teaterkritikken, der med Aarene blev hans Speciale. Hans Erindringer og Erfaringer med Hensyn til dansk Teater rakte meget langt tilbage, saa langt, at han havde oplevet praktisk talt alle de Forestillinger, der var gaaet over Scenen paa Kongens Nytorv i de to Menneskealdre, det nuværende kongelige Teater har eksisteret. Til dette skønne, gamle Hus, hvis Traditioner han ikke mindst beundrede, fik han en ganske særlig, i de senere Aar ofte paa anekdotisk Vis udnyttet,

Tilknytning, oprindelig skabt gennem hans Ægteskab med Emil Poulsens Datter Astrid og hans deraf følgende nære Forbindelse med Kredsen omkring denne store Kunstner, senere ved Døtrene Claras og Susannes Virke henholdsvis ved Skuespillet og Balletten. Men først og sidst var det dog Kunsten selv, der drog Carl Behrens mod Kongens Nytorv og de øvrige Hovedstads-Scener, og han blev i Aarenes Løb en meget kyndig og dertil uhyre samvittighedsfuld Kritiker, der aldrig svigtede nogen københavnsk Teaterpremiere. Indenfor dansk Teaterliv, eller maaske rettere for den Del af dets Ungdom, der forstaar, hvad Tradition betyder for Helheden, kom han paa en ejendommelig Maade til at staa som en Slags Formidler mellem gammelt og nyt.

Carl Behrens var først og fremmest dramatisk Kritiker og Teater-Journalist. Men ogsaa paa andre Omraader, bl. a. som Musikkritiker, havde han udfoldet journalistisk Virksomhed, knyttet suksessivt til en Række københavnske Blade. Det kan i denne Forbindelse anføres, at det var ham, der indførte Petit-Journalistikken i Berlingske Tidende, med hvilket Blad han havde Forbindelse af familiemæssig Karakter, og af hvis faste Notits-Rubrik han en Tid var Redaktør. Det fornemme svenske Tidsskrift „Ord och Bild“ havde han for det danske Stofs Vedkommende redigeret gennem næsten 40 Aar. Hans litterære Indsats udover den kritisk-dramatiske var ikke stor. Den indskrænkede sig til et koloni-personalhistorisk Arbejde paa Grundlag af Familie-Optegnelser, et Bind livfulde Memoirer med mange udmærkede Karaktertegninger og hans smukke Skildringer „Vandringer i Nord-sjælland“, der viser ham ogsaa som en stor Naturelsker og Kender af den Egn, til hvilken han gennem Livet fik ganske særlig Tilknytning.

Om enhver af de Opgaver, Carl Behrens i sin lange

Gerning som Bladmand og Kritiker løste, gælder, at han tog dem op med en særegen, bunden Varme. Opgaven, af hvilken Karakter den saa var, havde altid hans Hjerter, ligesom de talrige Hverv, han beklædte som Formand i eller Medlem af Bestyrelsen for de ikke faa litterære Foreninger, H. C. Andersen-Samfundet, Shakespeare-Samfundet, Goethe-Selskabet og de mange andre Sammenslutninger, der i særlig Grad havde hans Interesse. En stor og paaskønnet Indsats gjorde han, som Leder af Studentersamfundets Arbejderkoncerter, for at skaffe den brede Befolkning i Kontakt med den lødige Musik, et Arbejde, der ikke havde tabt sin Betydning selv i Radioens Tidsalder. I det hele havde Kunsten i alle dens Former hans dybe Interesse, og det var ham en stor Glæde at se Sønnen Johan vinde et smukt Navn som Maler.

Billedet af Carl Behrens' Personlighed og af hans Livsværk bliver saaledes overordentlig rigt facetteret. Med en vis Ret kan man kaldt ham vor sidste virkelige Litterat; Betegnelsen dækker, saafremt den tages i sin gode og smukke Betydning. Til det sidste kunde Carl Behrens dyrke sine Interesser; dog gjorde Tyskertiden med dens Uro og Usikkerhed et alvorligt Indbræk i hans Livsvaner, og de onde Aar gav ham et Knæk, som han ikke forvandt. Men han fik Lov at opleve det store Under at se Uret og Vold bekæmpet og det Land, han elskede, befriet, og det forundtes ham at tilbringe endnu et roligt Aar i Kredsen af sine Kære, som Midtpunktet i sit skønne Hjem, hvor alt aandede Minder, som han ærede.

Nu er ogsaa han selv, hans karakteristiske Skikkelse, hans elskværdige, retlinede Personlighed og hans Livsgerning et Minde. Det vil blive værnet med Ærbødighed og Hengivenhed af alle, der havde lært ham at kende.

Niels Friis.

MALER ARNOLD OLSEN IN MEMORIAM

AF PROVST EMIL STEENVINKEL (SØBORG)

Med Maler Arnold Olsen har Nordsjælland mistet en af sine bedste Sønner. Hans Kærlighed til den nordsjællandske Natur var lige fra hans Barndom og til hans sidste Aandedrag varm og brændende. Hans folkloristiske Evner til Folkemindesamling vil bevare hans Navn langt ud i Fremtiden. Hans store Interesse for vor Aarbog, som gav sig til Kende ved hans mange Illustrationer fra Aar til Aar, gør, at hans Minde fortjener at blive rejst i den samme Aarbog, som han illustrerede og vel at mærke uden saa meget som at drømme om at faa sit Arbejde honoreret i Kongens Mønt.

Niels Martin Arnold Olsen blev født 28. Marts 1886 i Esbønderup Sogn. Hans Forældre var Malermester Martin Olsen og Hustru Ane Kirstine, f. Nielsen. Han var den første af en Søskendeflok paa syv Børn. Hjemmet var et udpræget Smaakaarshjem. Faderen var en glimrende Begavelse. Fra tidlig Barndom havde han lyttet til, „hvad de gamle fortalte“. Han skrev det op og blev en af Nordsjællands første Folkemindesamlere. Fra ham havde Arnold Olsen arvet sine Interesser for at opsamle gamle Folkeviser, Sagn om Kilder og Trolde og Genfærd og alskens gammeldags Overtro. Kaarene var smaa i Hjemmet, og tidligt maatte Arnold ud at tjene til Livets Ophold. Han kom efter Konfirmationen i Malerlære hos Malermester Hansen i Hornbæk. „Hos ham lærte jeg Plankeværksmøreriet,“ sagde Olsen engang til mig i en Samtale. Det var hans højeste Ønske at komme paa Malerskole og Akademiet, men Faderen satte sig derimod. Det var der ikke Penge til. Dette maa dybt beklages. Hvad Arnold kunne have naaet frem til som Kunstner,

hvis han havde faaet den fornødne Uddannelse paa Akademiet, er ikke til at overskue.

Han fik et Kursus paa Vallekilde Haandværkerskole og gjorde saa Svendestykke. Det kan ikke nægtes, at der til Tider kunde komme noget bittert frem hos ham, naar han tænkte paa, hvad han maatte forsaage paa Grund af manglende Uddannelseskapi tal. Udenlandsrejser naaede Arnold Olsen heller ikke, mig bekendt. Men han arbejdede nogle Aar ved Professionen som Svend paa Fyn og i Jylland. Men Nordsjælland tiltrak ham som Magneten Jernet, og i 1910 nedsatte han sig som Malermester i Esrum og knyttedes i 1919 til Græsted tekniske Skole som Lærer i Frihaandstegning og som Lærer for de unge Malere. Denne tit anstrengende Lærergerning efter en lang og travl Arbejdsdag gennemførte han med usvigelig Trofasthed. Arnold Olsen var et udpræget Pligtmenneske, og saa vidt vides forsømte han kun Skolen i Græsted een Gang, og det var paa hans Sølvbryllupsaften. Han havde tænkt sig, at han „maaske kunde gaa lidt tidligere“, men det fik Familien ham dog fra! Særlig taknemmeligt var Hvervet paa Skolen ikke. Mange af de unge Haandværkere fandt, at Maler Olsen kunde man „lave Fest med“. For Arnold Olsen var det ofte brydsomt at finde sig i de kaade Streger, som blev forsøgt mod ham, men han beklagede sig aldrig. Han var en stor Optimist. Det gode maatte sejre ogsaa i de mest ubetænksomme unge. Og han havde den Glæde paa sin 25 Aars Jubilæumsdag som Lærer paa Teknisk Skole at møde ikke blot Ledelsens Paaskønnelse men ogsaa adskillige gamle Elevers Taknemmelighed for kyndig Vejledning og for hans store Taalmodighed. Det gamle Herrens Ord kom atter her til at passe: „De sagtmødige beholder Valpladsen“.

En Natur som Maler Olsen kunde ikke nøjes med at

„male for Folk“. Ganske vist var der Malerarbejder, som interesserede ham mere end andet. F. Eks. hørte det til hans sidste Glæder at faa Nationalmuseets Tilladelse til at dekorere de nye Fløjvinger paa Esbrønderup Kirkes nye Altertavle med velvalgte Skriftord om Jesu Moder og Engleordene til hende.

Ligesaa var det ham til stor Opmuntring, da han for en Del Aar tilbage opfriskede Dekorationerne i Kalk i Villingerød Kirke. Jeg søgte en Dag i den paagældende Sommer at træffe ham i Esrum, hvor han havde sit Malerværksted et lille Stykke fra sit Hjem. Jeg fandt da paa Porten med Arnold Olsens karakteristiske lidt skødesløse Haandskrift følgende Besked: „Træffes hver Dag i Villingerød Kirke — undtagen Søndag“. Jeg fortalte ham senere, da jeg traf ham, at han burde jo som et kristent Menneske ogsaa have været der om Søndagen! Han indrømmede dette med et stort Smil, men afparerede med et fint Floretstød mit lille Angreb med Ordene: „Ja, jeg hører jo til Esbønderup Kirke, men — ærlig som han var — tilføjede han, „men der kommer jeg nu forresten heller ikke“ — og gav sine, som han mente, gode Grunde derfor. Vi fik en lang Samtale om dette, at det ikke kan tjene til ens Undskyldning at forse sig paa sine Medkristnes Svagheder!

Ærlighed og Aabenhed var udprægede Karaktertræk hos ham. Men Maleriet for det daglige Brøds Skyld kunde ikke tilfredsstille ham. Derfor greb han Palet og Pensel og gik løs paa Naturen. Jeg har fulgt ham gennem 23 Aars Udvikling paa dette Omraade. I Pennetegningerne naaede han efter min Formening højest. Vi samarbejdede i 1929 paa Værket: „Nordsjællands Helligkilder“, hvortil han leverede alle Tegningerne og de mundtlige Overleveringer, som jeg saa efterprøvede og satte Teksten op til. Disse mange sene Aftener, hvor vi arbejdede sam-

men, efter hans og min Arbejdstids Fyraften, staar stadig for mig som saare rige Aftener. Naar han fik Tillid til et Menneske, gav han sig helt. Han var ladet med Historier, og jeg sugede til mig som Svampen. Desværre fik jeg ikke skrevet alt ned, hvad han rullede op for mig, men en Del fik vi da sat sammen, og det findes nu i Op-

tegnelser til Dansk Folkemindesamling. Arnold Olsen havde et udpræget humoristisk Lynne. Altid oplevede han noget, som kunde sætte Lattermusklerne i Gang. En Aften fortalte han mig, hvorledes hans Nabo, en General X, var kommet ind til ham for at beklage sig over, at Malerhjemmets tamme Allike (var det vist) havde været saa uærbødig at lægge en stor Klat paa Generalindens Hat, som havde ligget paa en Stol i Nabohaven. „Jeg sagde til Manden: Hr. General, jeg skal ved Lejlighed gøre Fuglen opmærksom paa det upassende i dens Optræden. Saadan kan man ikke behandle en Generalindes Hat!

Saa gik Manden brummende i Skægget ind til sig selv.“

En anden Gang havde Olsen faaet til Opgave af Provst Ræbild i Nødebo at male den lille Tagrytter paa Nødebo Kirke udvendig. Maler Olsen vilde nødigt sige Nej til det Arbejde, da han samtidig malede paa en Tavle over series pastorum til Nødebo Kirke, og dette Arbejde interesserede ham meget, men det udvendige Arbejde paa Tagrytteren var han ikke stolt af, da det skulde udføres, uden at der var rejst Stillads. Han fik saa en Tømmer-svend, der ogsaa arbejdede paa Tagkonstruktionen, til at male Tagrytteren udvendig. Men Olsen forblev hele Tiden i Taarnet, stak engang imellem Hovedet ud af Lemmen og sagde opmuntrende til Fyren: „Du bliver vel ikke nervøs, Emil? Jeg skal nok blive her i Taarnet og se ud af Lugen engang imellem, hvis du skulde falde ned!“ Og saa var Emil trøstet!

Mange af hans fine Pennetegninger er anvendt i f. Eks. Georg Nordkilds fortræffelige Bøger og aabenbarer ham som Kenderen af Grib Skov og hele Nordsjællands farvestraalende Naturorgie i Løvspringstiden, ved Højsommer-tid, ved Løvfaldets Guldkaskader og den gnistrende hvide Snemark. Hans Malerier er hovedsagelig hentet fra Esrums Omegn. Klostret har han malet utallige Gange enten set nede fra Søen, hvor Munken gik i Enge den lange Sommerdag og breder ud sin Kappe saa blaa og beder Skønjomfru at knæle derpaa! Ret et Motiv for Arnold Olsens farveglade Fantasi, eller han malede et Motiv af en blomstrende Tjørn med Søborg Sø til Baggrund og Kullens blaa Bjerge i diset Horisont. Om hans smukke Hjemliv med Hustru og Børn skal der ikke skrives her. Det taalte at ses, harmonisk og smukt, men det tilhører Privatlivets Fred.

Hans Stilling til Kristendommen kunde være noget svær at faa fat paa. „Jeg er selv saa uklar paa det Om-

raade," kunde han sige til mig. Bjergprædikenen stod for ham som det skønneste Ideal for et Menneskeliv, og han var Fredsven, ja Pacifist over en Hals. Han syntes, Kirken havde svigtet sit Kald ved ikke at gøre dog i det mindste et Forsøg paa at realisere Mesterens Tanker. Mere end een Gang har han citeret Herrens Ord for mig: „Hvorfor kalder I mig Herre, Herre, men gør ikke, hvad jeg siger eder!“ Der laa hans Forargelse. Og hvad havde jeg andet at gøre end stille at bøje mit Hoved i Erkendelse af Sandhedsbrodden i hans Ord. Han havde nu i sin Ungdom forlæst sig paa Søren Kierkegaards Angreb paa Kirkeinstitutionen i Skriftet „Øjeblikket“. Men i vor sidste Samtale, vi havde med hinanden lige kort før hans bratte Død 12. December 1945, gav han Udtryk for dette: „Med den officielle Kirke har jeg været i Ustand, men i Kristus har jeg fundet min Overmand, jeg maa bøje mig for hans Ord, naar han siger, at vi Mennesker er onde i Hjertet.“ — — — „Saa har De altsaa set Dem selv som en Synder?“ sagde jeg til ham. Han saa paa mig med sine milde og gode Øjne og sagde næsten uhørligt: „Ja, det har jeg!“ — — — Derfor var det mig en Glæde ved hans smukke Begravelse fra Esbønderup Kirke, hvor Sognepræst Witter holdt den egentlige Ligtale over ham, at kunne faa Lov til at staa frem ved hans Kiste, ikke som Præsten eller Provsten, men som Vennen og give ham Vidnesbyrd og række Hustru og Børn den Trøst, som ligger i det Ord: „Den, som tror paa mig, om han end dør, skal han dog leve“. Fra Væggene her i mine Stuer bringer hans skønne Malerier af Søborg Kirke og Søborg Provstegaard og Esrum Kloster en Hilsen fra en Ven, som var, og fra en Ven, som jeg haaber og venter at se klarligt i det nye Land, som ligger og venter paa os bag Sky og Stjerne, dem, som gik hjem i Jesu Tro.

*

CARL BEHRENS OG GILLELEJE

Gilleleje har mistet sin mest glødende Tilbeder. Den 26. April, faa Dage efter sin 79 Aars Fødselsdag, døde Carl Behrens, faa Maaneder, før han i Sommer, den 11. Juli, kunde have fejret 50 Aars Dagen for sin Ankomst til Gilleleje, sit Guldbryllup med den tilbedte.

„— — Hvem kan sige, hvorledes det gaar til?“ — skriver han selv i „Vandringer i Nordsjælland“. — „Man kommer en Sommerdag ung og uafhængig til en Plet af den nordsjællandske Jord — det skal være et Par Ugers Ferie i en hidtil ukendt Egn, og saa slipper den En ikke mere. Den bliver Fristedet efter Vinteren, Indbegrebet af Fred og Arbejdsro, af de stille Dage, hvorom en af Bjørnstjerne Bjørnsons Helte taler. Naar man forlader den om Efteraaret, tæller man allerede Dagene til det Foraar, der skal føre En tilbage.“

Det var i Sommeren 1896, da Gribskovbanen blev ført igennem fra Græsted og Gilleleje fik sit Badehotel, og det var de Begivenheder, der første Gang førte Carl Behrens til Gilleleje, som han allerede kendte gennem den første Gilleleje-Landligger Charles Kjerulfs Omtale.

Siden er Carl Behrens kommet igen Aar efter Aar. Paa Badehotellet boede han fra 1896 til 1904. Det næste Aar boede han, der var blevet gift i 1902, paa Bonderup Gaard. Fra 1905 til 1911 boede han hos Reinhard Christiansens Far paa „Christians Minde“, Huset paa Strandbakkerne med de fire Havfruer paa Tagryggen, hvoraf den ene nu findes paa hans Søn, Maleren Johan Behrens' Atelier paa Nordre Strandvej. 1912 og 13 svigtede han paa en Maade Gilleleje og boede paa Villa „Sun-Hill“ i Munkerup, men der var ganske vist ikke mange Dage,

hvor han ikke alligevel var i Gilleleje. 1914 og 15 boede han paa „Agarshus“ paa Nordre Strandvej og endelig i 1916 købte han Villa „Blaabjerg“.

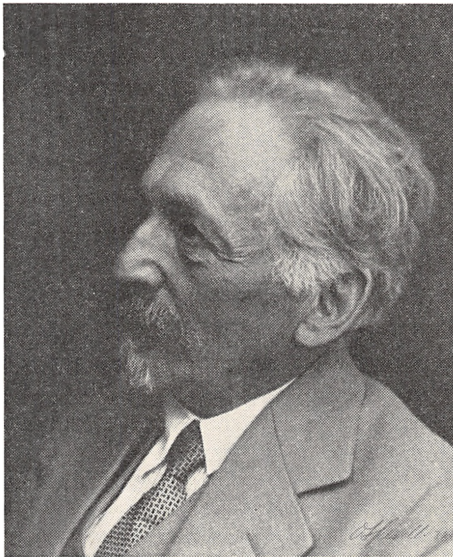
I alle disse Aar var han en udmærket Propagandaminister for Gilleleje og der gik ikke mange Dage, hvor der ikke stod mindst en Notits om Gilleleje i de Blade (Adresseavisen, Nationaltidende, Berlingske Tidende), han var knyttet til. Det blev meget mere fint at ligge paa Landet i Gilleleje end andre Steder, man fik sit Navn i Avisen, hvad der var mange, som lod sig lokke af. Han lod sig gerne karikere og gøre Grin med af Bladenes Spøgefugle, naar det bare kunde bringe Gillelejens Navn frem. Der var ikke den Begivenhed i Gilleleje, stor eller lille, som han ikke skrev Artikler om i de københavnske Aviser. Men hvis man tror, der laa en bevidst Reklamehensigt bag, tager man fejl. Den Slags var Carl Behrens fremmed. Nej, det var lutter Kærlighedserklæringer til Gilleleje, som han maatte have Luft for som Digteren i sine Digte til den Elskede.

Alt, hvad der skete i disse Aar i Gilleleje, var Carl Behrens med i. Blev der nedsat en Komité, blev der dannet en Forening, blev Carl Behrens i hvert Fald Bestyrelsesmedlem, undertiden Formand. Han tog sig navnlig af Poessestjenesten, ogsaa ved de Blade, han ikke selv var Medarbejder ved, han skaffede kunstnerisk Assistance og Festtalere i sin uhyre Bekendtskabskreds indenfor Videnskab, Litteratur og Teater. Som Bestyrelsesmedlem i Foreningen „Nordsjællands Venner“ var han virksom for ad Frivillighedens Vej at skaffe fri Passage paa Stranden fra Hulerød til Raageleje længe før, der var Tale om nogen Naturfredningslov. I Strandbakkekomiteén var han med fra Begyndelsen, selv om det ikke, som mange tror, var ham, men Redaktør Valdemar Greibe, der fik Idéen. Han var Formand for „Gilleleje Turistfor-

ening“ fra 1916 til 34, var Bestyrelsesmedlem i „Museumsforeningen“, startede som Formand „Gilleleje Landliggerforening“, som han dog ikke havde rigtigt Held med, og blev fra forrige Efteraar til sin Død Dr. Vilstrups Efterfølger som Naturfredningsformand, men var desværre allerede da for syg til at gribe ind i et Par vigtige Naturfredningssager.

Det er svært gennem positive Kendsgerninger at give et Indtryk af, hvad Carl Behrens udrettede for Gilleleje i alle disse Virksomheder. Carl Behrens var ikke den praktiske Mand, der maalbevidst arbejdede efter en fast Plan, til Resultatet var naaet. Han var de lykkelige Indfalds Mand, der udslyngede Idéerne og undertiden inspirerede andre til at fuldføre dem. Ingen har Rede paa det Utal af Resolutioner, Protester o. l., han har faaet vedtaget, men naar de var offentliggjort, forsvandt de i hans Skrivebordsskuffe og dermed følte han sit Hverv tilendebragt, dér, hvor andres begynder. Med en saa ødsel Arbejdsmetode gik naturligvis meget til Spilde, men naar han havde praktiske og haandfaste Venner som Th. Jacobsen, Strandbakkeforeningens første Formand, ved sin Side, fik hans Inspiration ogsaa positive Følger. Naar der samtidig var Brug for hans kunstneriske og videnskabelige Personalkendskab, naaede han det helt uovertræffelige. Ser man de gamle Strandbakkeprogrammer igennem, imponeres man af den rigtige Vurdering, hvormed han valgte Bakketalerne og navnlig den kunstneriske Assistance til Soiréerne paa Badehotellet. Det var Programmer, der kunde præsenteres for selv det mest kræsne Hovedstadspublikum. Det kom da ogsaa til en voldsom Ekspllosion, da Strandbakkekomitéen forlangte Soiréerne indstillet, fordi de gav Underskud. Carl Behrens gik i Vrede og erklærede, at nu vilde Strandbakkefesterne synke ned til at blive den rene Dyrehavsbakke.

En upartisk Dommer maa som Holbergs politiske Kandestøber give begge Parter Ret. Carl Behrens havde Ret i, at disse Soiréer og Talere gav Bakkefesterne den Anseelse, der gjorde dem landskendte, Gillelejerne i, at Publikums Smag nu engang ikke er bedre end, at Dyrehavsbakkegøglet giver flere Penge. Det fem Gange saa

Redaktor Carl Behrens. (Foto O. Hardt).

store Overskud nu er et Resultat, der taler for sig selv, men det Ry, Bakkefesterne lever paa endnu, skyldes Carl Behrens' kunstnerisk udsøgte Smag, der gjorde det muligt for Pressen at gøre dem landskendte.

Selv til Nabosognet Søborg udstrakte Carl Behrens sin Virksomhed. I Samarbejde med Arkitekt C. M. Smidt fra Nationalmuseet arrangerede han de store Folkemøder med Tale og Sang paa Søborg Slotsruin.

Det var Carl Behrens, der i sin Tid fik Færten af, at Marineministeriet paatænkte at overdrage Grundene omkring Nakkehoved Fyr til et Konsortium til Udstykning. Han gjorde Anskrig i Pressen og fik Naturfredningsformanden, Dr. Vilstrup, mobiliseret, saa Statsminister Stauning i egen Person tog Sagen i Øjesyn og majestætisk erklærede, at det ikke maatte ske. Gennem dette rettidige Initiativ reddede Carl Behrens uerstattelige Værdier ikke blot for Gilleleje, men for hele Landets Offentlighed.

Det mest varige Udtryk for Carl Behrens' Kærlighed til Gilleleje finder man dog i hans Bøger. Det er Skribentens Lykke, at naar alt andet glemmes med dem, der medoplevede det, vil selv fjerne Slægter i det skrevne Ord finde det nøjagtige Udtryk for hans Følelser, Tanker og hele Talesæt. Paa denne Maade vil Carl Behrens' Kærlighedserklæringer til Gilleleje og hele Egnen leve videre, naar vi alle er borte. „Vandringer i Nordsjælland“, der udkom i 1913 og i mange Aar har været totalt udsolgt, giver et levende og følelsesbevæget Indtryk baade af Nordsjælland og Gilleleje og Carl Behrens selv. Det er som at være paa Fodtur med ham. Hans overstrømmende forelskede Begejstring, hans ulogiske Adspredthed, der lader ham fare fra det ene til det andet, de tilfældige Citater fra hans store Belæsthed, hans Distraction, alt er i denne friske og letskevne, ja næsten talte Bog, men overalt flyver den paa en forelsket Kærligheds lette Vinger igennem og over Stoffet. Det mærkes overalt, at Gilleleje er den store Kærlighed. Det øvrige Nordsjælland kunde næsten have Grund til en Smule Skinsyge, fordi det bare er taget med. Bogen er illustreret med smukke Fotografier af Th. Lind og det er et stort Spørgsmaal, om ikke interesserede Gillelejekredse vilde gøre sig selv en Tjeneste ved at søge den genoptrykt med de faa Æn-

dringer, Tiden kræver. Desuden har Carl Behrens i Turistforeningens Aarbog for 1942 skrevet en meget anvendelig Fremmedfører „Gilleleje og Omegn“, som ogsaa er udkommet som Særtryk efter „Nordsjællands Venstreblad“ med Fotografier af Landinspektør Asger Hansen, og i „Jul i Nordsjælland“ (1943, S. 18) den lille Afhandling „Malere og andre i Gilleleje“, der er lidt tilfældig og kaotisk i sit Valg af Personer. Ogsaa i Carl Behrens' „Erindringer“, der udkom i 1937 og som desværre kun er ført op til Krigsaaret 1914, findes naturligvis adskillige Sider om Gilleleje. Bogen er skrevet i Gilleleje paa Hukommelsen og det mærkes desværre, at Alderen har gjort hans engang saa fænomenale Hukommelse mindre sikker. Men Kærligheden til Gilleleje er lige usvækket og glødende.

Erindringerne ender med disse smukke Linier fra Gilleleje:

„— — Jeg skriver disse sidste Linier en skøn og lun Septemberdag, just da Solen i sin Nedgang farver Kattegats rolige Havflade med gyldne Toner. Efter en kølig og regnfuld Højsommer denne Høstaftens blide og ligevægtige Fred, som jeg vil ønske for mig selv, naar Arbejdsdagen en Gang er endt.“

Dette smukke Ønske fra 1937 skulde ikke gaa i Oplydelse. Carl Behrens skulde først igennem Krigens fem Rædselsaar, der for ham som Jøde rummede endnu større Gru end den, vi andre oplevede. Under Jødeforfølgelserne i 1943 var Carl Behrens i Gilleleje og maatte ved Nattetid lade sig føre bort til et sikkert Skjulested, men da han havde tilbragt Vinteren paa „Montebello“ ved Helsingør, dukkede han i Sommeren 1944 atter op i Gilleleje, beroliget af Tyskernes Erklæring om, at de „bisher“ (indtil videre) ikke tog Jøder, der var gift med ikke-jødiske Kvinder, som om man kunde have Tillid til

Tyskernes Løfter. Da han og jeg først paa Sommeren 1944 gik Tur sammen, slog jeg paa, om det dog ikke vilde være bedre, at han fik en af sine mange Fiskervenner til at sejle sig over til Sverige. Han gjorde en afværgende Bevægelse og sagde:

„— Aa nej, jeg er saa lykkelig ved igen at være i mit kære Gilleleje.“

De Ord greb mig. Der gik Carl Behrens med sine fine, let kendelige jødiske Træk i et Gilleleje, der var fuldt af tyske Soldater, Gestapofolk og deres modbydelige danske Hjælpere, og vilde hellere vove Livet end opgive en Sommer i sit elskede Gilleleje.

Lad da denne Carl Behrens' Kærlighedserklæring til Gilleleje i Nødens Stund være hans sidste Ord i denne Skildring af hans Gillelejelijv.

Carl Behrens oplevede Befrielsen og den sidste Sommer i sit kære Gilleleje og døde fredeligt i sin københavnske Lejlighed.

Hans Kiste er bisat i Holmens Kirke. Han burde have haft sit sidste Hvilested i det Gilleleje, som han elskede.

Anders W. Holn

Gilleleje, i September 1946.

TYSKERNE PAA HEDSBJERG

I Efteraaret 1944 byggede Tyskerne Befæstningsanlæg paa Hedsbjerg, nemlig underjordiske Gange og Kassematter samt opførte cementerede Kanonstillinger, hvorved 11 Td. Land af Gaardejer Aug. Madsens Jord paa Hedsbjerggaard blev delvis ødelagt.

Hedsbjerg udgør et særpræget Højdedrag; derfra er der en pragtfuld Udsigt over store Dele af det nordligste Sjælland og over Sundet til Kullen. Særlig Interesse knytter sig til Oldtidshøjene. I Hedsbjerg er fundet en Række Oldsager, især fra Bronzealderen, der nu opbevares paa Nationalmuseet og Gilleleje Museum.

I November gjorde jeg Nationalmuseet opmærksom paa, hvad Tyskerne foretog sig paa Hedsbjerg og udtalte min Ængstelse for Oldtidsmindesmærkernes Skæbne. Jeg blev i den Anledning udstyret med en Skrivelse fra Nationalmuseet at forevise de stedlige tyske Myndigheder. Det var en Fuldmagt, der gik ud paa, at jeg skulde foreholde Tyskerne, at de skulde respektere Værnemagtens Forsikring over for de danske Myndigheder om at skaane de danske Mindesmærker, og at de skulde værne Hedsbjergs o. a. nordsjællandske Mindesmærker.

Med denne Skrivelse i Hænde fik jeg Foretræde for den stedlige tyske Befalingsmand, Oberleutnant Frey i Gule Gaard ved Nakkehoved, en tilsyneladende kultiveret og yderst elskværdig yngre Mand. Han var klar over, at Højene paa Hedsbjerg var Oldtidshøje, og han lovede at passe paa dem, saa vidt det stod til ham. Maaske skulde der støbes Fundament til en Luftsværnskanon paa selve Hedsbjerghøj, den smukkeste af dem alle, men uden at der skulde graves ned i den. Derimod var maaske de 2 Høje i Fru Hoffs Have i Fare, og han kunde ikke redde dem, saafremt han fik Ordre fra højere Instanser.

Jeg aflagde derefter Rapport til Nationalmuseet, der satte sig i Forbindelse med Værnemagten, hvorfra der 21. Dec. kom Bud om, at Hedsbjerghøjene vilde blive skaanet.

Jeg holdt fremdeles Øje med Terrænet og bad Aug. Madsen meddele, om der skete Højene Skade.

— En Dag var Tyskerne i Færd med at grave Hul til Fundament i en af dem, kaldet Knorten, en lav Høj; han foreholdt dem Overenskomsten, og der skete ikke videre Skade. — Højene blev saaledes reddet. Efter Kapitulationen havde jeg Lejlighed til at se Terrænet, der var afspærret af Frihedsbevægelsens Folk, fordi det var livsfarligt at færdes herude p. G. a. den store Mængde Ammunition, Tyskerne havde efterladt.

H. C. Terslin.

★

PAA SILDEFISKERI I 1872

Som alle ældre Folk levede den gamle Gillelejefisker *Poul Petersen* i Ungdomsminderne. Dem elskede han at fortælle Gang paa Gang. Vi havde hørt dem tit. Men han fortalte dem hver Gang lige friskt, saa vi lyttede. Fra han var 95 Aar gammel og laa til Sengs har jeg følgende:

Det var i Sildefiskeriet 1872, jeg var 26 Aar. Som saa mange Gange før og siden havde vi Dag efter Dag sat Næringer (Sildgarn) uden synderligt Resultat. Men nogle af Baadene, som var sejlet til Odden (Sjællands Odde) for at se, om der var Sild, kom en Dag hjem med gode Fangster. Det gippede i mig, og jeg gik ud paa Bakken (Stejlepladsen), hvor min Ven Christian Nielsen stod og saa efter Sildebaadene. Jeg spurgte ham, om vi skulde tage derud. Men Christian, der var noget hidsig, fo'r op og svarede, om vi skulde derud med en Baad fuld af Mandskab: „Vi kan jo ikke engang føre Mandskabet“. Han mente, at der var for stort Mandskab, nemlig seks Fiskere til Baaden — den hed „Masokke“ (Mazurka) og var kun en lille Baad. Med saa stort Mandskab kunde de fiske herhjemme, men ikke paa Langfart med alt det Redskab (Næringer), de skulde have med.

Den skal vi nok klare, sagde jeg. Vi tager Faders (Peter Larsens) Baad med til at have Silden i. Det var en stor Baad, den første Gillelejebaad, som der var lagt Dæk i, mens alle de andre var aabne; den skulde nu bemandes med det overflødige Mandskab fra „Masokke“.

Saa sagde jeg til mine Kammerater: Vi gaar i Kompagni med min Broder Ferdinand og Christian Bjørnsen med Lodsjollen (den hed ellers „Tøsen“). Saa vilde vi være tre Baade, og det Forslag syntes Christian godt om. Jeg fo'r saa hen til Ferdinand. Jo, han vilde gerne med sammen med sit Mandskab.

Det værste var jo Fader. Da jeg fortalte ham vore Planer, svarede han da ogsaa: „I lader Baaden ligge, hvor den er! Man har heller ikke andet end Besvær med jer Knægte!“ Naa, jeg lod, som jeg ikke hørte det. Og op paa Loftet! Der laa Takkelagen som sædvanlig i fin Orden ved Skorstenen. Jeg smed den ned ad Loftstrappen, hvor Fader stod og skældte. Men der var

jo intet at stille op med Knægtene. Skulde de af Sted, saa skulde de af Sted! Men vi manglede endnu en Mand. Jeg kom da i Tanker om min Morbroder, Rebslager Frederik Jensen, der ikke havde Baad. Om han vilde med i Faders Baad? Det vilde han gerne.

Faders Baad var snart klar til at sejle. Men „Masokke“ havde Næringer ude, som først skulde drages, saa vi kunde ikke komme af Sted før næste Dag.

Faders Betænkligheder var drevet over, og han kom endog til Odden og fik sat Næringer før vi andre.

Vi naaede derind tidlig om Morgenen. Og da laa hans Baad allerede optrukket paa Stranden (dengang var der ingen Havn paa Odden saa lidt som i Gilleleje), og Folkene laa og sov i Stalden hos Mølleren i Yderby, hvor Fiskerne i gamle Dage gerne holdt til, naar de fiskede ved Odden. Hen paa Morgenen tog de ud for at drage deres Næringer, som Fader havde sat langt ude paa Nordost (Nordøst for Odden); vi kunde daarligt øjne dem, og vi tøvede med at gaa ud, vi vilde vente, til vi saa, hvor den meste Sild var. — Saa sejlede vi ud, og den første Baad vi mødte, var „Columbus“, som vi prajede. Hvor mange Sild de havde? De mente, det blev 200 Ole (1 Ol = 80 Sild).

Vi sejlede saa ud til Fader. Min Broder Bendt stod oppe paa Fordækket og trak i Næringerne. De var fulde af Sild. Lasten var allerede fuld, og nu stod Fader paa Dækket og lagde Resten af Fangsten i Bunker.

Her maa vi sætte, sagde jeg. Men Christian Nielsen, der altid havde sine Betænkligheder, svarede: „Sæt vi faar Modvind i Land“ (naar vi skal sejle i Land). „Vi er jo langt ude“. — Husk paa, dengang havde vi ikke Motor og var afhængige af Vindforholdene. Naa, men vi satte naturligvis vore Næringer, mens Fader sejlede hjem med sin Last.

Da vi var paa Vej ind, mødte vi min Broder med Lodsjollen. Vi prajede dem, de havde sat deres Næringer længere inde. Vi sejlede i Land, trak Baaden op og gik saa op til Mølleren, hvor nogle, som de plejede, spillede Kort, mens de andre sludrede. Inden vi gik til Ro i Stalden, sagde jeg til min Broder: „Hvis vi faar saa mange Sild, at vi ikke kan føre dem, sætter vi Flag, og saa maa I komme ud og drage Resten af Næringerne!“

Om Morgenen tog vi saa ud og fik en Mængde Sild. Men de 10 sidste Næringer kunde vi ikke føre og satte derfor Flag.

Efter Aftale kom saa Ferdinand derudefter. Vi raabte til ham om at drage vore 10 Næringer. Men han svarede, at det kunde de ikke, fordi de selv havde 10 Næringer staaende, som de skulde have. „Saa maa I sejle ind til Odden og faa Mølleren til at køre paa Landet med Silden“ (sælge den til Bønderne), sagde jeg, og saa sejlede vi hjem til Gilleleje.

Paa Vejen mødte vi Fader, der allerede havde været hjemme og atter var paa Vej til Odden. Vi raabte, at der var Last til ham derinde, hvor vore 10 Næringer stod. Da han hørte det, slog han et Reb ud af Sejlet (for at sejle haardere — hurtigere, i den friske Vind). Men ved den Manøvre knækkede Sprydstagen. Heldigvis havde Fader en i Reserve, som han havde laant af Mølleren i Yderby, der havde en Baad Mage til Faders.

Da vi naaede Fjorden (Isefjorden), mødte vi en Svensker (svensk Sildebaad), som vilde købe Silden af os. Svenskerne fra Råå, Höganäs og andre Pladser laa sædvanligvis i Sildefiskeriet og købte Fangsten af Danskerne. Vi solgte til ham og fik 5 Mark for Olen. Pengene fik vi dog ikke straks; Afregning skulde finde Sted siden. Saa sejlede vi igen til Odden. Paa Vejen mødte vi atter en Svensker med Baaden fuld af Sild. Vi spurgte ham, hvor han havde fanget dem. „Helt ude ved Spidsen af Revet“, svarede han.

Saa satte vi igen. Og Fader fik draget vore Næringer og kom ind og fik min Broders Sild med. Og saa sejlede han hjem med dem. (Peter Larsen maa have været en rask Mand, han var født 1813 og saaleder 59 Aar — Fiskere paa 50 Aar var dengang gamle og udslidte af det haarde Liv paa Søen, Brok havde de fleste af at trække Baadene paa Land, og Gigten plagede dem).

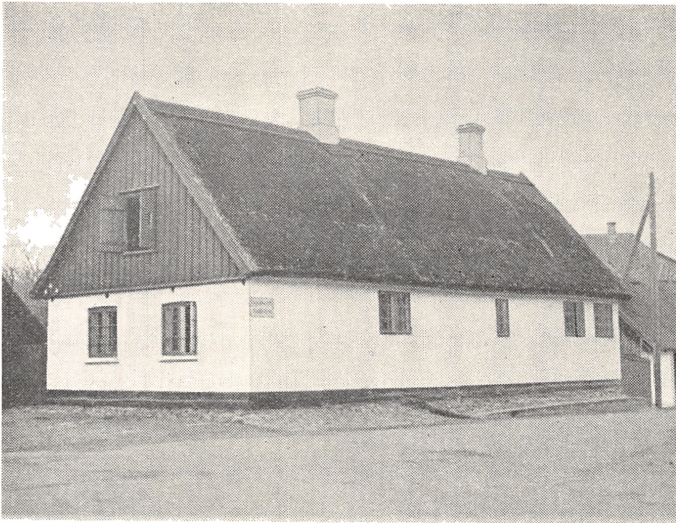
PaaNyrupbugten (mellem Odden og Isefjord) kom Fader for nær Land og strandede paa Skorevet. De raabte til de forbi-sejlende Baade. Men ingen tog sig noget af dem. „Ja, saa maa I have en Ende om Livet og springe ud og sætte Ryggen til!“ sagde Fader. Og han stod saa paa Dækket med en Stage og hjalp til. Men Baaden vilde ikke give sig saa meget som en Tomme. „Nu kommer den!“ løj Fader imidlertid for at faa Folkene til at lægge al Kraft i. Det hjalp, og saa kom den, og de kunde sejle videre.

Vi andre fik næste Dag en Mængde Sild igen. Og da vi sejlede hjemad, mødte vi atter Svenskeren. Vi skulde jo have

vore Penge fra forleden og spurgte, om de vilde købe vore Sild. Det vilde de. „Og der kommer en Baad til; ham kan I ogsaa købe af,“ sagde vi. Det var Ferdinands og Christian Bjørnsens Baad. Vi blev enige om Prisen for vore og Lodsjollens Sild — 4 Mark for Olen. Da Lodsjollen kom til, raabte vi, at vi havde solgt deres Sild. Men ikke Tale om, at de vilde sælge til den Pris; de vilde have 5 Mark! Og det endte med, at Svenskeren maatte give den Pris.

Det lakkede nu mod Enden paa Sildefisket; vi gjorde et Sæt til og sejlede hjem. Udbyttet i de 5 Dage blev 85 Rigsdaler til hver Mand, og det var godt. Efter Sildefisket plejede man at samles til en Bolle Punch, og det skete ogsaa. Kun Frederik Jensen, Rebslageren, gik hjem og — spandt videre. Morbroder kunde ellers godt have givet Punch!

(Medd. af Poul Petersens Sønnesøn, Maskinfabrikant
Karl Petersen v/ H.C.T.)

Jul. Jensens Hus (Fot.: O. Hardt).

DYREKNOGLER FRA BORGGRAVEN VED SØBORG SLOT

TRÆK AF HUSDYRHOLDET I MIDDELALDEREN

AF

MUSEUMSBESTYRER, DR. PHIL.
MAGNUS DEGERBØL

De her omtalte Dyreknoabler fra Søborg Slots Borggrav stammer, ifølge Meddelelse fra Hr. Arkitekt C. M. Smidt, Nationalmuseet, der har ledet Udgravningen, fra Tiden fra Midten af det 12. til Midten af det 16. Aarhundrede. Borgen antages at være nedbrudt under eller i Tiden efter Grevens Fejde. „Knoablerne stammer i langt overvejende Grad fra Gravens søndre og sydvestre Del. Her inden for laa, mellem Porttaarnet og Palatiet, Borgens Køkken.“

I alt er følgende Arter repræsenteret:

TAM KO (*Bos taurus domesticus* L.). De fleste Knoabler.

FAAR (*Ovis aries* L.). Faa Knoabler.

GED (*Capra hircus* L.). Enkelte Knoabler.

TAMSVIN (*Sus scrofa domesticus* L.). Mange Knoabler.

HEST (*Equus caballus* L.). Faa Knoabler.

HUND (*Canis familiaris* L.). 3 Kranier, et Par Laarben.

GRÆVLING (*Meles meles* L.). 1 Overarmsben.

RAADYR (*Capreolus capreolus* L.). Faa Knoabler.

KRONHJORT (*Cervus elaphus* L.). En Del Knoabler.

VILDSVIN (*Sus scrofa ferus* L.). 3 Kæbedele.

RENSDYR (*Rangifer tarandus* L.). Dele af Tak.

BISON (*Bison bonasus* (L.)?). Et Mellemaandsben.

PUKKELHVAL (*Megaptera nodosa* Bonnat.). Faa Knoabler.

SPÆGHUGGER (*Orcinus orca* L.). Del af Spoleben; til-dannet.

Den altovervejende Del af Knoglerne har tilhørt Husdyr: *Ko, Faar, Ged, Svin, Hest* og *Hund*; og her inden for er Okseknoglerne dominerende. Af de vilde, jagtbare Dyr foreligger en Del Knogler af *Kronhjort*, men de øvrige Arter er kun repræsenteret gennem faa eller enkelte Knogler.

Oplysninger om Middelalderens *Husdyr* kan man bl. a. faa gennem de Knogler, der graves frem fra Borge, hvis „Levetid“ er nogenlunde kendt, d. v. s. hvorom man ved, hvornaar de er bygget, og hvornaar de er gaaet til Grunde. Af middelalderlige Borge, hvorfra Husdyrknogler foreligger, kan nævnes Boringholm, V. f. Horsens, Rugtved, N. f. Hjørring, og Vardehus. Knoglematerialet fra disse Borge, fra det 14. Aarhundrede, har jeg omtalt tidligere i Sammenligning med Husdyrholdet fra Nordbotid i Grønland (1936) og fra Islands Middelalder (1943). I hele Nordeuropa var Husdyrene i Middelalderen meget smaa. Dette understreges yderligere af de nu foreliggende Knogler fra Søborg Slot. Særlig værdifuld er her de mange hele Mellemhaands- og Mellemfodsben af *Ko*. Dette Materiale er saa stort, at det maa siges at være et fuldgodt Udtryk for Variationen i Dyrenes Størrelse. — Et enkelt Mellemhaandsben er saa kraftigt og af en saa ejendommelig Form, at det utvivlsomt har tilhørt en *Bison*, der da maa være importeret sydfra; muligvis en Gave til en af de Konger eller andre fremtrædende Personligheder, der har boet paa Borgen. Om Import vidner ogsaa nogle Dele af et Gevir af *Rensdyr*. — Det kunde teoretisk tænkes, at Resterne af de to sidstnævnte Arter kunde stamme fra helt andre Tider end Tamdyrknoglerne, fra Tundratidens Slutning, da begge disse to Arter var vildtlevende her i Danmark. Herimod taler imidlertid for Rensdyrets Vedkommende, at Gevirdelene er delvis afsavet; de har aabenbart fundet Anvendelse paa en eller anden Maade. (Fig. 1—2).

De foreliggende Hvalknogler — af saavel Bardehval, *Pukkelhval*, som Tandhval, *Spækhugger* — kan stamme fra danske Dyr. Spækhuggeren er ret almindeligt forekommende i danske Farvande; hvorimod Pukkelhvalen kun er taget en enkelt Gang i Nutiden, den 2. September 1905 strandede en ung Hun ved Lønstrup. Denne

Hval foretager vidtstrakte Vandringer i Nordatlanten, fra ækvatoriale Egne i Syd, hvor Ungerne fødes, til de gode Næringsomraader i Nord, helt op til Spitzbergen. Dette Træk gaar dog saa langt mod Vest, at Dyrene sædvanligvis ikke naar ind til Vesteuropas Kyster; først i Nord-Norge træffes de i Flokke. — Fra forhistorisk Tid, fra Yngre Stenalder eller Bronzealder, kendes dog et helt Skelet fra Føns Vig, mellem Middelfart og Wedellsborg, og fra ubestemmelig Fortid foreligger en Del af en Underkæbe, fundet i Stranden ved Helsingør.

Det er egentlig forbavsende at se, at der selv ved en Borg af Søborgs Karakter kun findes saa faa Knogler af jagtbare Dyr. *Vildsvinet* er kun repræsenteret ved tre Kæbedele. Dette tyder ikke paa, at dette Dyr har været særlig talrigt forekommende i Nordsjælland paa denne Tid. Stykkerne kan jo tilmed være importeret fra andre Landsdele. Om Vildsvinets Skæbne paa Sjælland ved vi iøvrigt ikke saa særlig meget. I 1562 tilbød Hertug Adolf af Slesvig og Holsten Kong Frederik d. 2den nogle Vildsvin til Dyrehaven ved Frederiksborg. Formentlig har allerede den Gang Vildsvinet været sjældent eller maa-ske endda udryddet paa Sjælland. Ca. 1690 holdt Chr. d. 5te ganske vist Parforcejagt paa Vildsvin i Nordsjælland, men her har utvivlsomt været Tale om udsatte Dyr. Sidste Gang, der høres om Vildsvinejagt i Nordsjælland, er 1694. — Endnu mærkeligere er det, at *Raadyret* er saa daarligt repræsenteret, ved nogle faa Gevirdele og Lemmeknogler. De relativt mange Knogler af *Kronhjort* (bl. a. 20 Mellemfodsben og 7 Mellemhaandsben) viser atter, at dette Dyr gennem Tiderne har været Danmarks almindeligste Storvildt.

KO (*Bos taurus domesticus*).

M a t e r i a l e :

97 hele Mellemhaandsben (*metacarpus*) af voksne Dyr, 24 Stkr. af yngre Dyr, som mangler det nedre Endestykke, Epiphyse, dertil 30 fragmenterede Stykker. 109 hele Mellemfodsben (*metatarsus*), 35 Stkr., der mangler nedre Epiphyse, 78 fragmenterede Stkr. 17 Midterdele af Underkæbegrene. Nedre Ende af Skulderblad. 2 nedre Dele af Overarm. 5 fragmenterede Spoleben, 1 Albueben. Dele af 4 Bækkenhalvdele. 4 øvre og 5 nedre Ender af Laarben, dertil 7 Midterdele. 4 øvre

og 8 nedre Halvdele af Skinneben. 2 Stkr. Hælben. Væsentlige Dele af et Skelet: Overarm, Underarm, Haandrod, 2 Mellemlhaandsben, 2 Bækkenhalvdele, 2 Laarben, 2 Mellemfodsben, Hælben, Rulleben, alle Taaled, Hvirvler og Ribben.

Den største Del af Knoglematerialet tilhører denne Art, og mærkeligt nok er det især hele Mellemhaands- og Mellemfodsben, der er til Stede. Disse Dele, der ikke bruges, er aabenbart straks blevet hugget fra og kastet bort, saaledes at disse Knogler ikke i egentligste Forstand er Maaltidsrester. Det store Antal hele Mellemhaands- og Mellemfodsben er et godt Udtryk for Størrelsen af den Tids Kreaturer. I Tabel 1 og 2 angives Længden af disse Knogler i Sammenligning med de tilsvarende Knogler fra Middelalderborgene Rugtved og Boringholm. En tilsvarende Variationsbredde kan jeg desværre ikke anføre for Nutidens Kvægracer, men til Sammenligning kan dog anføres, at Længden af Mellemhaands- og Mellemfodsbenet af en Jersey-Ko, hvis Skelet findes paa Zoologisk Museum, er henholdsvis 20,5 og 23,0 cm. Akkurat de samme Maal viser et Okseskelet, der fra ældre Tid er opbevaret paa Museet, og hvis Skulderhøjde er 125 cm. Men selv disse smaa Nutidskøer kan da, hvad Størrelse angaar, knap naas af de største Middelalderkøer. — Ogsaa de øvrige Knogler slutter sig her til; Længden af 5 nedre, bageste Kindtænder er: 28, 32, 33, 34 og 35 mm; hos Jersey-Koen er det tilsvarende Maal 35 mm. — En Undtagelse danner dog det sammenhørende Skelet, der har tilhørt et væsentlig større Individ; Længden af henholdsvis Mellemhaand og -fod er 21,4 og 24,1 cm. Formentlig er der her Tale om en senere Indblanding; ejendommeligt er jo ogsaa, at et helt Skelet formentlig har været til Stede, ligesom ogsaa Farven af Knoglerne er afvigende.

BISON (*Bison bonasus*).

Medens de omtalte Knogler af smaa Tamkøer ingen Vanskelighed kan forvolde med Hensyn til Artsbestemmelse, ligger Sagen helt anderledes med Hensyn til et enkelt Mellemhaandsben (*metacarpus*) af en Okse, som straks skiller sig ud fra de øvrige ved sin betydelige Størrelse og Sværhed og da især ved sin anselige Midter-

bredde (Tabel 3, Fig. 3). Det mest nærliggende vilde være at antage, at vi havde en meget stor Tamko, eventuelt en Tyr, repræsenteret; men hvor skulde en saa kraftig Form være kommet fra? Den passer slet ikke ind i det øvrige Materiale. Selv inden for Nutidens store Tamkøer kan saadanne Maal næppe fremvises. Som Eksempel herpaa kan anføres, at hos en kraftig dansk Præmietyr (Kongepræmietyren eller Stamtyren fra 1860), hvis Skelet opbevares paa Landbohøjskolen, er Midterbredden kun 39,5 mm mod 46 mm hos Søborgstykket. Ejendommeligt for Tamokser i Modsætning til Vildokser, det være sig Urokse eller Bison, er netop den ringe Midterbredde. Sættes denne i Relation til Knoglens Totallængde (Totallængde: Midterbredde), vil man for Stykket fra Søborg faa et Index paa 4,6; medens dette hos 25 Eksemplarer af smaa Tamokser fra Rugtved, Boringholm og Vardehus, der tilhører samme Type som Søborg Knoglerne, varierer mellem 5,3—7,2. Hos Kongetyren er Indexet 5,1.

Man maa herefter spørge, om denne Søborg-Knogle ikke har tilhørt en Vildokse? Paa Grund af sin ringe Længde kan den dog ikke stamme fra en Urokse, men derimod viser den smuk Overensstemmelse med Mellemlhaand af Bison. Karakteristisk for denne Knogle hos Bison er netop den forholdsvis ringe Længde i Forbindelse med stor Midterbredde. Dertil kommer, at den Længdefure, der forløber paa Knoglens Forside, og som markerer Sæmmenvoksningen af de to Mellemlhaandsben, 3. og 4., hos Bison nedadtil er meget grund, saaledes som netop Tilfældet er hos Søborgstykket. Hos Køerne er denne Fure tydeligt rendeformet. Søborgknoglen er i det hele taget meget flad som hos Bison.

Den russiske Forsker *Tscherski* har givet nogle Maal for 19 jordfundne Mellemlhaandsben af den kraftige *Bison priscus* fra Sibirien. Det viser sig, at Søborgstykket i sine Maal falder smukt sammen med de mellemstore sibiriske Individider (Tabel 3). Sætter vi, med *Tscherski*, Midterbredden i Forhold til Længden af Knoglens Yderside (Yderside = 100), faar vi for Søborgstykket et Index paa 23,0, for Stykkerne fra Sibirien er Indexet 22,2 —

22,2 — 20,4. I Tabellen er tillige anført Maalene for den kraftigste Mellemhaand af en Tamko, som findes paa Zoologisk Museum, et jordfundet Stykke fra Kjærup, samt for den kraftigste Tamko, Tscherski har kunnet fremvise. Mellemhaandsbenet fra Kjærup har samme Længde som Søborgstykket (Fig. 3) og ogsaa samme øvre Bredde, men Midterbredden er væsentlig mindre, Index 19,8; hos Tshedskis Tamko er Indexet 18,2.

FAAR (*Ovis aries*) og GED (*Capra hircus*).

Af disse to Arter foreligger kun faa Rester. Af Gede-buk findes en afhugget kraftig Pandedel med Stejler, samt 4 løse, afhuggede Stejler. Af Faar et Par Stejler af saavel Vædder som Hun, dertil Overkæbehalvdel, nedre Del af Overarm, øvre Del af Spoleben og Mellemhaands- og Mellemfodsben af voksne Dyr, samt et Mellemfodsben af Lam. Længden af det hele Mellemhaandsben er 134 mm, hvilket svarer til den øvre Grænse af Middelalder-Faarene fra Boringholm. Særlig stort er Mellemfodsbenet, 152 mm i Længde.

TAMSVIN (*Sus scrofa domesticus*).

Materiale:

41 Dele af højre Underkæbegrene, 29 Stkr. af venstre; 2 Symfysedele. Hjernekeddel, flækket paa langs; nedre Ende af Skulderblad, 3 Overarmsben, Dele af Albue- og Spoleben, 3 Bækkenhalvdele, Del af Skinneben.

Af de foreliggende 70 Kæbedele har 29 den bageste Kindtand paa Plads, hvilket finder Sted i Dyrets 3. Leveaar; 4 af disse Tænder er stærkt slidte og har herefter tilhørt endnu ældre Dyr. De øvrige har tilhørt yngre Dyr, som dog har tilendebragt Tandskiftet. Det har gennemgaaende været smaa Dyr; nedre bageste Kindtand maaler hos 22 Stkr.: 25, 26, 27, 27, 28, 28, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 32 og 33 mm. — Til Sammenligning tjener, at hos 26 Individuer fra yngre Stenalder fra Bundsø, Ørum Aa og Aalborg Køkkenmødding er Variationsbredden 30—41 (jfr. Tab. 4). I Bronzealder er Tamsvinet af nogenlunde samme Størrelse, dog med Tendens til at blive noget svagere. Fra en

Bronzealder Boplads ved Voldtofte paa Fyn anfører *Winge*, at bageste nedre Kindtand hos 31 Individuer varierer i Længde mellem 30,5 og 41 mm, de fleste liggende omkring 35—38 mm.

VILDSVIN (*Sus scrofa ferus*).

Et Par Svineunderkæber fra Søborg er meget store. Længden af bageste Kindtand er 41 og 43,5 mm. Hermed er vi naaet indenfor Variationsbredden for Vildsvin, hos hvem denne Tand maaler mellem 38 og 54 mm i Længde. Den største af Kæberne stammer afgjort fra en Vildorne, og den mindste har sandsynligvis tilhørt en Vildso, et gammelt Individ med stærkt slidt nedre Kindtand. Den er dog ikke større, end at den kan have tilhørt et meget stort tamt Svin; men hvor skulde et saa stort Dyr stamme fra, her i Middelalderen? Til Vildsvin maa ogsaa henregnes en forreste Halvdel af højre Underkæbegren med meget store Tænder. Paa flere af Underkæberne er den nedre Rand slaaet i Stykker, saaledes som vi ogsaa kender det fra Stenalderens Fund, aabenbart har man udtaget det tykke Fedtlag, der findes her. Hos alle de tre Stykker af Vildsvin har en saadan Marvspaltning fundet Sted.

HEST (*Equus caballus*).

Hesten er repræsenteret ved en Hjernekeddel, en Snes Tænder, Del af Underkæbe, et Par Hvirvler, Spoleben, Del af Bækken, Dele af to Laarben og et Skinneben. — Dertil kommer 4 Spoleben og et Mellemfodsben, der er tildannet i Retning af de saakaldte „Skøjter“. Paa Forsiden er de fire Spoleben mere eller mindre blankslidte (jfr. Fig. 6). Stykket yderst til venstre paa denne Figur viser lige begyndende Slid paa Knoglens Midte, hos de øvrige bliver Slidfladen større og større. Nr. 4 fra venstre har en fuldstændig plan og stærkt poleret Flade med skarpe Sidekanter. Hos alle Stykkerne er saavel den øvre som nedre Ende tilhugget, saaledes som det ses ved Sammenligning med et helt, utildannet Spoleben til højre paa Figuren. Ogsaa paa Bagsiden viser Knoglerne Tilhugning (Fig. 7). Albuebenet er fjernet

og den øvre Ende gjort nogenlunde plan. En lignende Tildannelse, blank Polering af Forsiden, Tilhugning paa Bagsiden og af Endefladerne, fremviser et Mellemfodsben. At der her skulde være Tale om Forarbejder til Skøjter — Tværhuller mangler — forekommer mig lidet sandsynligt. De polerede Flader er rimeligvis fremkommet ved Slid, og jeg kunde tænke mig, at Stykkerne f. Eks. havde været anbragt paa Slædemeder el. lign.

De foreliggende Knogler repræsenterer iøvrigt en lille Hest, af Størrelse som Jernalderhesten fra Nydam Mose, fra 3.—4. Aarhundrede e. Kr., og som Nutidens islandske Heste. Skelettet af Nydam Hesten, der er opstillet paa Zoologisk Museum, har en Skulderhøjde af 1,27 m.

HUND (*Canis familiaris*).

Af Hund findes 3 nogenlunde hele Kranier (Fig. 8), samt et Par hele Laarben. De to af Kranierne har tilhørt smaa Hunde. Kraniets Længde, maalt fra Nakkeledknuden til Forranden af Mellemkæben, er henholdsvis 16,4 og 16,7 cm; de respektive Totallængder 16,9 og 18,0 cm. Disse to Kranier svarer til den Type af smaa Hunde, vi kender helt fra Stenalderen, og hvortil af Nutidens Hunde bl. a. Terrierne og Laplandshunden maa henregnes. Hjerneboksen er kraftigt hvælvet, og Snuden er afsat fra Hjerneboksen ved et vel markeret „Stop“. Rovtanden er svag, 16,5 og 18 mm. Panden er forholdsvis bred, særlig hos det større Kranium, 55 mm, hvilket kunde tyde paa Islæt af en Jagthundetype, d. v. s. Dyr. der jager pr. Næse. Hos det andet Kranium er Pandepartiet ujævnt, formentlig Ar efter voldsom Behandling.

Det tredje Kranium er større. Længden taget som ovenfor er 19 cm og Totallængden er 19,9 cm. Egentlig Pandeafsats, „Stop“, findes ikke, men Panden gaar i en nogenlunde lige Linie over i Snudepartiet, som hos Mynderne. Ganepartiet er temmelig langt og smalt, Panden er bred med ringe Indsænkning i Midtlinien. Alt i alt er Kraniet ved sin betydelige Bredde og forholdsvis korte Snude ikke noget typisk Myndekranium, men er noget Schæferhunde-lignende.

De to hele Laarben, højre og venstre, har tilhørt sam-

me Individ og repræsenterer en temmelig højbenet Hund. Knoglens Totallængde er 21,5 cm, Midterbredden 14,0 mm. Til Sammenligning kan anføres, at Laarbenet hos den langbenede, myndelignende Errindlevhund fra Vikingetiden er 22,5 cm langt og 16,5 mm bredt paa Midten. Efter *Wagner* kan anføres det tilsvarende Maal af nogle Nutidshunde. — Tallene i Parentes angiver Midterbredden i mm. — Hos to russiske Mynder er Længden 23,1 cm, Bredden 15 mm, hos 6 Dobbermann Pinscher varierer Totallængden mellem 19,9 og 23,0 cm, og Midterbredden mellem 14 og 18 mm; hos 14 Schæferhunde ligger Længden mellem 20,2 og 23,8 cm (15—19 mm); hos 14 Pointere er Tallene 19,4—21,8 cm (14—16 mm) og hos 24 Sætttere er Længden 18,5—22,6 cm (13—18 mm). — Efter *Brinkmann* kan yderligere anføres et Par Maal af nogle Mynder: hos to russiske Mynder (Barzoi) er Længden 23,1 og 25,8 cm (15,5 og 17,5 mm); hos to engelske Mynder er Maalene 21,6 og 23,8 cm (14 og 16 mm).

Det vil af disse Tal fremgaa, at de to Laarben fra Søborg repræsenterer en temmelig højbenet Hund; gennemgaaende er Nutidens Mynder dog mere højbenede, men en enkelt af *Brinkmann's* engelske Mynder har dog et Laarben, der viser de samme Maal som Søborghunden.

Det kan bemærkes, at Søborg-Laarbenet er meget slankt, kun 14 mm over Midten. Efter sin Længde kan Søborghunden ellers anbringes mellem saadanne mellemstore Nutidshunde som Dobbermann Pinscher, Schæferhunde og Sætttere, eller mellem meget store Pointere, men alle disse Hunde har gennemgaaende tykkere Laarben.

Paa det ene Stykke fra Søborg er nedre Ende kunstigt afrundet, hvilket viser, at dette Laarben har været anvendt paa en eller anden Maade.

SPÆKHUGGER (*Orcinus orca*).

Af denne Art foreligger kun øvre Halvdel af et Spoleben af et gammelt og overmaade kraftigt Individ. Stykkets nedre Ende er skaalformet udhulet, og ved den øvre Ende er den ene Side ligeledes kunstigt fordybet (jfr. Fig. 9).

PUKKELHVAL (*Megaptera nodosa*).

Af denne Art foreligger Dele af 4 Hvirvler, hvoraf to er næsten hele (en Bryst- og Lændehvirvel), alle med frie Epiphyser. Overarm ligeledes med fri Epiphyse; 2 Underkæbedele paa en halv og en hel Meters Længde, begge med kraftige Hugmærker. Desuden 2 Stykker af et Ribben og et Par Fragmenter. Alle disse Knogler har utvivlsomt tilhørt samme Individ, et ungt, men paa det nærmeste udvokset Eksempel.

LITTERATURLISTE.

- Degerbøl, M.: Animal Remains from the West Settlement in Greenland with special Reference to Livestock. Medd. om Grønland Bd. 88, Nr. 3, København 1936.
- Degerbøl, M.: Nogle Bemærkninger om Husdyrene paa Island i Middelalderen. Særtryk af Forntida Gårdar i Island. Uppsala 1939.
- Tscherski, J. I.: Wissenschaftliche Resultate der von der kaiserl. Akad. Wissensch. z. Erforsch. d. Janalandes und der neusibirischen Inseln in d. Jahr 1885 und 1886 ausg. Exp. Abt. IV. Beschreibung d. Samml. posttertiärer Säugethiere. St. Petersbourg 1892.
- Wagner, K.: Rezenten Hunderassen. Eine osteologische Untersuchung. Skrifter utgitt av det norske Videnskaps-Akademi i Oslo. I Mat.-Naturv. Klasse 1929, Nr. 9. Oslo 1930.
- Weismann, C.: Vildtets og Jagtens Historie i Danmark. København 1931.

FIGURFORKLARING.

- Fig. 1. Rensdyrgevir fra Søborg.
- Fig. 2. Tak af *Rensdyr*, savet over i den ene Side og dernæst knækket over.
- Fig. 3. Mellemhaandsben af forskellige *Okser*. Regnet fra højre: Nr. 1 og 2 er mindste og største Mellemhaand af *Ko* fra Søborg; Nr. 3. *Bison* fra Søborg; Nr. 4. *Tamko* fra Kjærup; Nr. 5. og 6. *Europæisk Bison*, *Ko* og *Tyr*, fra Zoologisk Have; Nr. 7. *Urokse* fra Grænge.
- Fig. 4. Kæber af *Vildsvin*, t. v., og *Tamsvin* fra Søborg.
- Fig. 5. Underkæbe af *Vildsvin*.
- Fig. 6. Spoleben af *Hest*; set forfra. De 4 fra venstre er til-dannet. Stykket til højre ubeskadiget.
- Fig. 7. De samme Spoleben som i Fig. 6., set bagfra.
- Fig. 8. Hundekranier fra Søborg.
- Fig. 9. Del af Spoleben af *Spækhugger*.
- Alle Fotografier er taget af Hr. Konservator U. Möhl-Hansen.

Tabel 1. Ko. Største Længde af Mellemhaandsben (*metacarpus*); i mm.

	160— 164	165— 169	170— 174	175— 179	180— 184	185— 189	190— 194	195— 199	200— 204	205
Søborg	2	9	15	25	26	14	10	2		Jersey- Ko
Rugtved, Boringholm	1	5	3	4	4	4	1			

Tabel 2. Ko. Største Længde af Mellemfodsben (*metatarsus*), i mm.

	186	190— 194	195— 199	200— 204	205— 209	210— 214	215— 219	220— 224	225— 229	230
Søborg	1	6	11	17	16	20	2	5	2	1
Rugtved, Boringholm	1	4	8	3	5	3		1	1	

Tabel 3. Maal af Mellemaand af forskellige Okser.

	Søborg	Bison, Jana (Tscherski)	Bison, Jana (Tscherski)	Bison, Jana (Tscherski)	Danske Urokser (Bos primigenius) 12 Stk.	Tamokse (Bos taurus) Kjærup	Tamokse St. Petersborg (Tscherski)
Største Længde	213	215	210	218	243—258	210	222
Største Længde, Yderside . .	200	203	196	206		200	214
St. øvre Bredde, Side til Side .	71	81	70,5	73		71	71
St. øvre Bredde af Ledflade, S—S	67,5	78	69	72		69,2	67
St. øvre Bredde af Ledflade, forfra — bagtil	38	42,5	38	38,5		37,5	35
Midterbredde, Side til Side . .	46	45	43,5	42		39,5	39
Midterbredde, forfra — bagtil .	29	28,5	30	28		27	25,5
St. nedre Bredde, Side til Side .	76	81	76	—		71,4	68
St. nedre Bredde, forfra — bagtil	39,5	45,5	40	40		37,4	37

Tabel 4 Tamt Svin. Længde af bageste Kindtand i Underkæben.

Længde af nedre, bageste Kindtand, i mm	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
Søborg (Middelalder)	1	1	2	4	4	4	4	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Voldtofte (Bronzealder)	—	—	—	—	—	—	1	—	1	3	4	7	5	4	3	1	2
Bundsø o.s.v. (Yngre Stenalder)	—	—	—	—	—	1	—	3	2	3	3	1	6	4	2	—	1

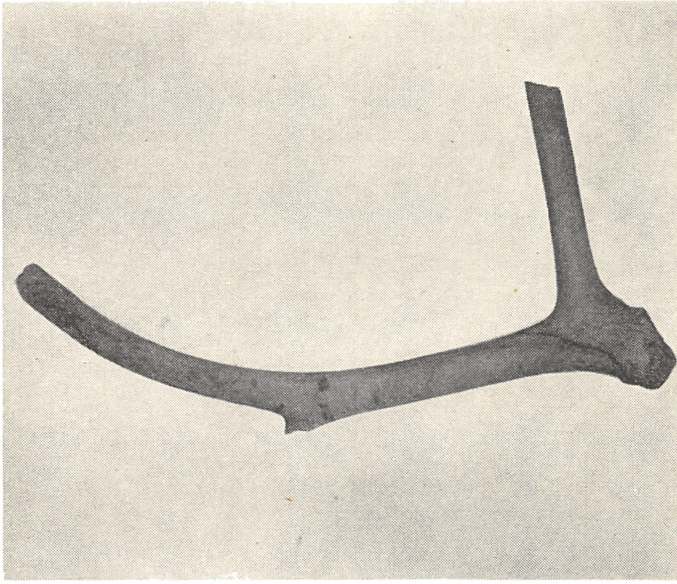

Fig. 1.

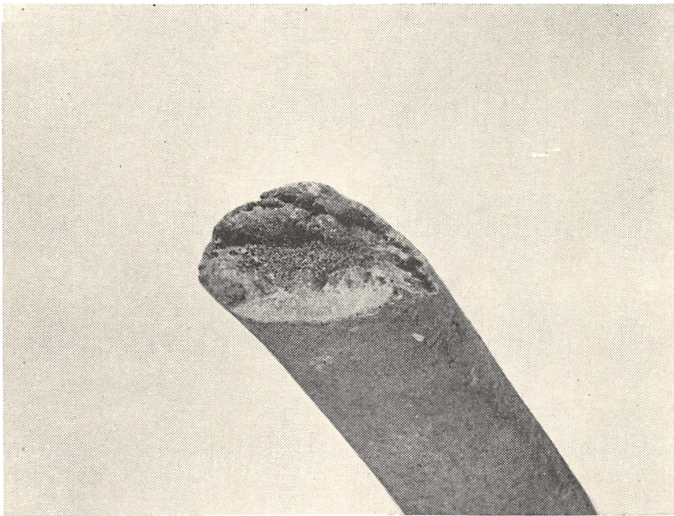

Fig. 2.

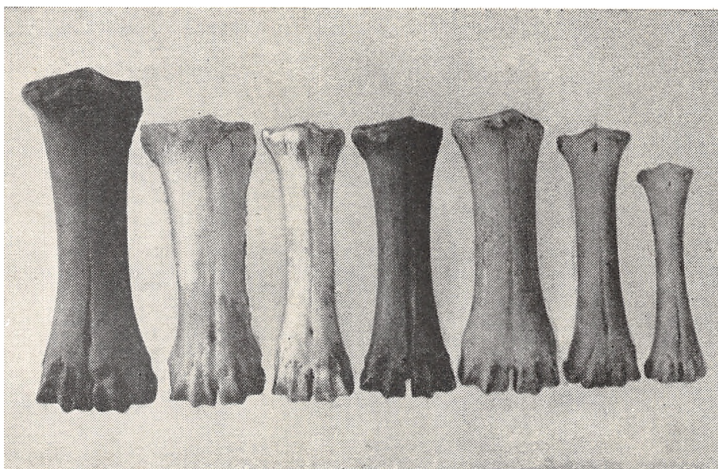

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

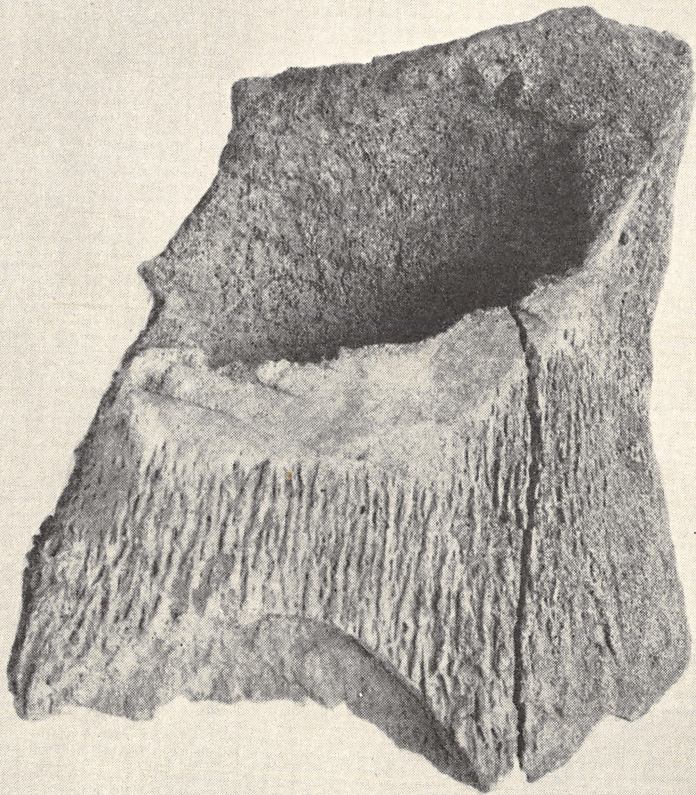

Fig. 9.
Jvf. Figurforklaring.

Fig. 8.
Hund.

Jacob Larsen
Bageri - Konditori

Vesterbrogade 6 Gilleleje Telefon 68
Fører alt i groft og fint — i helt rigtige Ting

Brdr C. og F. Petersens
MASKINFABRIK
Havnen . Gilleleje . Telefon 136

Specialitet:
Motorreparation
Alle Maskiner for Fiskeri

EVALD ANDERSEN
Manufaktur,
Trikotage
Telefon 103 og Skotøj
Gilleleje

Pensionærer modtages
hele Aaret.
Centralvarme.

Gilleleje Missionshotel
ved Havnen - Telefon 29 og 129

Automobil udlejes
TELEFON 40 GILLELEJE

P. LAUR. NIELSEN
Vesterbrogade
(ved Blaabjergbakke)

Murermester
LAUR. ANDERSEN
Svend Henriksens Vej
Gilleleje . Telefon 121

*Tilbud gives paa alt Murerarbejde.
Alt Murerarbejde udføres.*

Gør Deres Indkøb i

P. PETERSENS
CYKLEFORRETNING
TELEFON GILLELEJE 36

Tømremester Aage Andersen
Gilleleje
Telefon 105

Alt Tømrer- og Snedkerarbejde udføres

Handelsgartner
OLAF MØLLER
Frugt . Grønt . Blomster

Stationsvej
Telefon Gilleleje 20

Fører altid **friske** og **førsteklasses**

TELEFON
125

Varer i forskellige **Fiskesorter.**

Fiskesalgforeningen **GILLELEJE**

Den bedste Overfrakke

til den helt rigtige Pris

faar De hos

P. Petersen

Vestetbros Herremagasin . Gilleleje . Tlf. 215

Jørgen L. Nielsen

*Tømrer- og Snedkermester
Maskinsnedkeri*

Vandværksvej Telf. Gilleleje 175

Specialitet: Sommerhuse og
Vandbygningsarbejder

N. Nielsen

SOMMERLYST

Købmandshandel

Kolonial - Vin

Tlf. Gilleleje 34 Varerne bringes overalt

Vilh. Pedersen

Urmager og Guldsmed
Grammofon- og Fotohandel
Eget Atelier for Amatørarbejde

*Fest- og Brudegaver
Moderne Ure
Stort Udvalg*

Vesterbrogade 11 . Telefon Gilleleje 87

**Andersens og
Ferdinandsens**

Skibs og Baadebyggeri
Gilleleje

Telefon 128

Privat 172

Slagtermester

Charles Hansens Eftf.

EGON PETERSEN

Vesterbrogade

Kød og Paalæg

Telefon Gilleleje 10

Gilleleje Trælasthandel

BJØRN PEDERSEN

Bygningsartikler
Cement og Kalk

Telefon Gilleleje 202

Gilleleje Mejeri

Telefon Gilleleje 47

K. E. Kristensen

Chr. Sørensens Eftf.

Isenkram - Udstyr - Støbegods

Glas og Porcellæn

TELF. GILLELEJE 111

*Alle nye
Bøger føres paa Lager*

Vesterbros Boghandel

Arne Jacobsen

Telefon Gilleleje 199

Kolonial
Delikatesser
Vin

Martin Hansen

TELEFON 19 - GILLELEJE

Gilleleje Skrædder- og Herreekviperings- forretning

H. P. SØRENSEN

Telefon 108, Stationsvej, Telefon 108

Gilleleje Skibsproviantering

ved Havnen

CARL OLSEN Tlf. Gilleleje 12
Aut. Landbrugslotteri Kollektion

Køb Skoene i

Skotøjsforretningen

Hovedgaden 21, Gilleleje

Skomagermester Ditlev Idorn

Telf. Gilleleje 144

Besøg Hotel

TELEFON 14

Gilleleje Kro

- * Anerkendt Køkken
- * Tennisbane
- * Centralvarme og Bad

Konditoriet „Aahuset“

Bageri og Konditori

Telefon 276

Morgenbrød bringes

Dal Pedersen

Alb. G. Nielsen

Blikkenslager, eksamineret
aut. Vand- og Gasmester

L. Pedersensvej

Telf. Gilleleje 176

Kolonial-, Vin- og Delikatesseforretning

Altid 1ste Klasses Varer til rimelige Priser

Knud Rasmussen

C. Nees's Eftf.

Østergade - Telf. 57

Gilleleje

Thøger Jensen

TELEFON 268

Mit Detailsalg
med Aarstidens Fiskesorter
anbefales

FISKEEKSPORT - HAVNEN - GILLELEJE - EN GROS - EN DETAIL

RØNNEALLÉ
TELEFON 195

Gilleleje Vaskeri

LAUR. LARSEN
Papir- og Galanterihandel

Vesterbrogade 9
Telefon Gilleleje 154

POSTKORT FILM LEGETØJ

**Førsteklasses
Reparationsværksted**

Reparation af enhver Art udføres,
saasom Ure, Brilller, Guld og Sølv

E. JØRGENSEN

Ved Mejeriet, Gilleleje
Telf. 244

Vesterbros Møbelforretning

GUNNAR SVENDSEN

Møbelpolstrer

Leverer alt

i Møbler

til absolut

billigste Priser

Vesterbrogade 19
Telefon 341

A. ELTANG

Købmand

GILLELEJE

TLF. 2 og 212

Carl Jørgensen

Malermester

Gasværksvej Telefon 82 Gilleleje

Ejendomsmægler

HANS HANSEN

Gilleleje . Telf. 197

Bakkenæs

Gilleleje

Telefon 263

Ejnar Larsen

Tømrer- og Snedkermester

KØBMAND

Kolonial

Villy A. Christiansen

Isenkram

SMIDSTRUP STRAND - PR. GILLELEJE - TLF. HAAGENDRUP 41 & 81

GILLELEJE MUSEUM OG TYSKERNE

Vi slap for at evakuere Samlingen. De gamle Sager vilde ogsaa daarligt kunne taale en Flytning. Værst var det, da Skolen skulde rømmes for at give Plads for de tyske Flygtninge, der alle var fra Königsberg og Memel i Østprøjsen. Vi haabede at beholde Loftsetagen, hvor Museet har til Huse. Men udenfor paraderede de tyske Vagtposter, unge Mænd fra Rhinlandet. En af dem var fra Köln. Hans Forældre var bombet, fortalte han med Taarer i Øjnene. En anden var fra Koblenz. Ogsaa hans Familie var bomberamt. Vi skal til Sibirien! mente de, idet de var klar over, at Tyskland maatte tabe Krigens. Men vi overgiver os aldrig! fortsatte disse 19 Aars Dreng.

Af Frygt for at Tyskerne vilde benytte hele Skolen (foreløbig havde de kun Brug for Stueetagen og Gymnastiksalen), maatte vi flytte Skolens og Museets kostbare Natursamling (det var i Paasken). Der var endvidere Tale om at evakuere Museets kostbareste Sager. Nationalmuseet tilbød os Lokale et Sted i Nordsjælland. I Forvejen var vore helt uerstattelige Stenalderkrukker i Sikkerhed i Nationalmuseets underjordiske Bokse. Men mere blev det ikke til. Ængsteligt gled Tiden.

Heldigvis faldt ingen Bomber over Gilleleje. Og der blev ingen allieret Landgang ved vor Kyst, hvad Tyskerne ellers i lang Tid talte om. I Løbet af de 6 Aar havde Museet af og til tysk Besøg. En Dag kom en lille Flok ledet af en Underofficer. De var paa Rekreation fra de forfærdelige Kampe paa Østfronten — det var i 1944. De ganske unge var endnu kendeligt paa-virkede af Krigens Aand. Lederen havde noget Mas med at holde deres Fingre fra vore Sager, som vi ikke har Montre til. Han lod forøvrigt noget belæst, kendte Thorvaldsen, H. C. Andersen og Søren Kierkegaard. Og da han fik at vide, at Søren Kierkegaard havde boet en Sommer i Gilleleje Kro, blev han meget begejstret, for ikke at sige bevæget. „Og jeg har Kvarter, hvor Kierkegaard har boet!“

Værst var det, mens Skolen var optaget af Flygtninge. Jeg skulde jo mange Gange paa Museet og maatte udstyres med Pas. Det gik forøvrigt let nok, naar Vagtposterne efterhaanden kendte mig. Men naar der kom nye, maatte Passet idelig vises.

En Aften standsedes jeg af en Lommelygte og en blank

Bøsepipe. Men da tabte jeg ogsaa Taalmodigheden: „Nu har De set mig gaa her hele Dagen ...“

Derimod turde Vagtposterne ikke binde an med Kvinderne, der ugenert og selvfølgelig passerede Indgangen paa Vej til Biblioteket, som ogsaa har til Huse paa Skolen.

Flygtningene, der boede paa Skolen fra Paasken til Tysklands Kapitulation, bestod mest af gamle Kvinder og Mænd og af yngre Kvinder med Smaabørn. De fleste saa ud til at være Landboere. Begejstringen for Nazistyre syntes stærkt paa Retur. En ældre Mand bandede fælt over Nazisterne; Gaarden havde han maattet sælge til dem for en ringe Sum. Og den Dag han sammen med andre Flygtninge var blevet stoppet ind i en Bil for at drage Vest paa fra det af Russerne besatte Land, var hans Kuffert med hans sidste Ejendele samt 25,000 Rm. for stor og blev varpet ud af Vinduet. Og nu stod han der i sine gamle Bondeklæder. Det var, hvad Nazismen havde levnet ham. Om han selv engang havde været med til at skabe Nazismen, fik jeg ikke at vide.

H. C. Terstn.

*

Som det er Sædvane, har Aarbogen modtaget Tilskud fra Søborg-Gilleleje, Tikøb og Esbønderup-Nødebo Sogneraad, fra Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse, Nordsjællands Bank, Spare- og Laanekassen for Kronborg vestre Birk og Gilleleje Brugsforening. Alle disse og vore Annoncører takkes hjerteligst.

*

Museets Samling er paa over 8000 Nr. Send os egnede Genstande, Arkivsager, gamle Bøger og Billeder. Tilkald os ved Jordfund, og rens ikke Genstandene fra Tørvemoserne, men lad dem ligge i Tørvelaget, til vi ankommer. Specielt anmoder vi om Sager fra Besættelsestiden, saasom Plakater o. a. Tryksager, illegale Blade og Bøger, Fotografier og Genstande fra Tysketiden, ikke mindst hvad Baadene og Fiskerne ligger inde med af Papirer o. s. v. fra deres Ophold i Sverige.